

Behöver vi ett gemensamt kulturvårdsdokument i Sverige?

Fokusseminarier om Conservation Principles och
Burradokumentet

2012-03-26

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	5
1.1. Allmänt	5
2. SYFTE OCH BAKGRUND	5
2.1. Syfte 5	
2.2. Bakgrund med seminarierna	5
2.3. Underlag samt en kort kommentar till denna rapport	6
2.4. Dokumenten.....	6
2.5. Inbjudna experter.....	7
2.6. Inbjudna deltagare	7
2.7. Frågeställningarna	8
3. FOKUSSEMINARIUM 1 I GÖTEBORG, JONSERED 3 MARS 2011	9
3.1. Christer Bengts: Planering, värde och kulturarv.....	9
3.2. Krister Olsson, Om Burradokumentet och Conservation Principles	14
3.3. Laurajane Smith: Om Burradokumentet	21
4. SEMINARIUM I UPPSALA BURRASEMINARIUM DEL 2.....	27
4.1. Inledning – Henrik Lindblad.....	27
4.2. Gillis Åström – Erfarenheter från Statens fastighetsverk.....	28
4.3. Åsa Dahlin, Samhällsbyggnadsavdelningen, RAÄ.....	30
4.4. Richard Isaksson – stiftsantikvarie, Härnösands stift	32
4.5. Lena Landström – länsantikvarie, Gävleborgs län.....	34
5. SAMMANFATTNING	36
5.1. Deltagarnas reflektioner.....	36
5.2. Avslutande kommentarer	39
6. FÖRSLAG PÅ FORTSATT ARBETE	40
6.1. Inledning.....	40
6.2. En svensk tankesmedja för kulturvården	40
6.3. Beskrivning av tankesmedjans verksamhet och syfte.....	41
7. LITTERATURFÖRTECKNING	44
7.1. Dokumenten.....	44
7.2. Andra dokument	45
7.3. Svensk lagstiftning och politiska styrmedel	47
7.4. Övrig litteratur och webbsidor	48
8. UPPDRAGSGRUPP	50

1. INLEDNING

1.1. Allmänt

ICOMOS Sweden har under 2011 genomfört två fokusseminarier tillsammans med Göteborgs universitets institution för kulturvård och kyrkokansliet i Uppsala. Syftet med seminarierna var att väcka frågan om vi behöver ett svensk kulturarvsdokument. Diskussionen utgick från inläsningen av två redan framtagna nationella dokument: "Burradokumentet" från Australien (1979) och English Heritages "Conservation Principles" (2009) som sattes i relation till den svenska situationen.

I diskussionerna under seminarierna framkom att dokumenten kanske inte går att direkt översätta utan att vi borde göra ett eget svensk dokument anpassat efter vår situation i lag och praxis.

Det första seminariet genomfördes den 3:e mars i Jonsered utanför Göteborg och utgick från planeringsforskning och det andra genomfördes den 14:e april i kyrkokansliets lokaler i Uppsala och koncentrerades på praxis inom området.

Uppdraget att hjälpa till med genomförandet av seminarierna och att skriva denna rapport har NIRAS Sweden fått av kyrkokansliet i Uppsala. Arbetet med att förbereda seminarierna leddes av byggnadsantikvarie Hélène Svahn Garreau från NIRAS, kulturarvssamordnare Henrik Lindblad och Hans-Erik Hansson från kyrkokansliet i Uppsala samt professor Ola Wetterberg från institutionen för kulturvård. De två seminarierna dokumenterades av Malin Weijmer, doktorand i kulturvård på Göteborgs universitet och konservator Lisa Nilsen, från Lisa Nilsen kulturvård.

2. SYFTE OCH BAKGRUND

2.1. Syfte

Syftet med fokusseminarierna var att väcka frågan om vi behöver ett svensk kulturarvsdokument. Diskussionen utgick från inläsningen av de nationella dokumenten: "Burradokumentet" från Australien (1979) och English Heritages "Conservation Principles" (2009). De två dokumenten granskades kritiskt på seminarierna utifrån samtida planeringsforskning och svensk praxis.

2.2. Bakgrund med seminarierna

Svenska ICOMOS ordnade hösten 2007 ett seminarium där olika övergripande kulturarvsdokument diskuterades, bland annat Burradokumentet, Florensdokumentet och Venedigdokumentet. Vid en efterföljande diskussion framkom att det finns ett intresse för att upprätta ett liknande svenskt dokument.

Med anledning av detta startades en arbetsgrupp kallad "ett svensk Burradokument". Inom svenska ICOMOS, där H      Svahn Garreau var sammankallande. Målet var att gå vidare med att utreda behovet av ett sådant dokument och att undersöka vilka vägledande dokument som finns för förvaltning av kulturhistoriskt viktiga platser i Sverige. Gruppen kallas idag f  r "Ett svenskt kulturarvskokument". Ungefär samtidigt startade två andra projekt som hade beröringspunkter med detta arbete: Riksantikvarieämbetets (RAÄ:s) arbete med värderings- och urvalsfr  gor lett av Christina Fredengren på Verkssekreteriatet samt ett projekt om det kulturhistoriska värderingsarbetet inom kyrkan lett av Henrik Lindblad på kyrkokansliet i Uppsala. RAÄ:s värderings- och urvalsprojekt leds nu av Cissela Genetay och arbetet är planerat att slutföras under 2013. Inom dessa arbeten har slutsatser dragits som bekräftar diskussionerna inom ICOMOS, nämligen att det saknas en gemensam utgångspunkt och verktyg inom dagens kulturmiljövård i Sverige för hur förvaltningen av kulturhistoriska viktiga platser b  r gå till. Inspiration till detta g  r att få från Burradokumentet och från English Heritages "Conservation Principles".

2.3. Underlag samt en kort kommentar till denna rapport

Som underlag för denna rapport har minnesanteckningarna från seminarierna använts utf  rda av Lisa Nilsen och Malin Weijmer samt några power points som användes vid seminarierna, dvs. från Henrik Lindblads, Krister Olssons, Laurajane Smiths och Gillis   str  ms inlägg. Vidare har ett remissvar till kyrkokansliet från Richard Isaksson angående ett gemensamt kulturvårdsdokument använts. Det första seminariet var på engelska och minnesanteckningarna har därmed översatts av författaren till denna rapport H      Svahn Garreau. Författarens minnesbilder av seminarierna har i viss mån kompletterat och förtydligat innehållet i rapporten. Författaren var själv moderator under seminarierna och till viss del själv med i diskussionen. I händelse av att det i rapporten skulle finnas någon missuppfattning av vad som sades vid seminarierna så beror det på ovan omständigheter.

2.4. Dokumenten

Burradokumentet togs fram av ICOMOS Australien under åren 1977-1979 som en australiensisk version av Venedigdokumentet och har sedan dess reviderats flera gånger. Den senaste versionen kallas för "*The Illustrated Burra Charter, Making Good Practice for Heritage Places*" av Meredith Walker och Peter Marquis-Kyle " från 2004. Det har visat sig att denna "handbok i hur man bör ta hand om historiskt viktiga platser" g  r utmärkt att använda i andra länder. Burraprocessen har därför spridits och inspirerat andra länder såsom England, Kina och Nya Zeeland att göra egna dokument i samma anda.

Burradokumentet används främst för att förvalta redan utvalda skyddade platser och föremål såsom riksintressen, kulturresevat, kyrkor, museisamlingar och byggnadsminnen etc. Det innehåller grundläggande principer för hur en förvaltningsprocess b  r gå till. Viktigt är att platsens betydelse är

utgångspunkten för förvaltningen, att betydelsen och det kulturhistoriska värdet förhandlas fram i en demokratisk process där man tar hänsyn till och låter alla intressenter och brukare få möjlighet att påverka.

År 2008 publicerades de principer för bevarande av kulturmiljöer som English Heritage arbetat med under flera år, kallade "*Conservation Principles. Policies and Guidance for the Sustainable Management of the Historic Environment.*" Syftet är att de ska fungera som en plattform, eller ett ramverk för hela kulturmiljösektorn i England för att kunna nå i deras eget språkbruk kallad "god praktik". Principerna, är också utformade under diskussion och i samverkan med många olika aktörer och kollegor inom och utanför sektorn.

2.5. Inbjudna experter

För att kunna tillgodogöra sig erfarenheter från både forskare och praktiskt verksamma inom kulturmiljövården inbjöds några "experter" till varje seminarium. Deras uppgift var att läsa dokumenten och att dela med sig av sina personliga erfarenheter inom sitt expertområde.

Till det första seminariet om forskning bjöds:

- Professor *Christer Bengs*, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)
- *Tekn. dr. Krister Olsson*, Institutionen för samhällsplanering, Kungliga tekniska högskolan (KTH)
- Dr. *Laurajane Smith*, Australian National University, Canberra, ARC Future Fellow, Research School of Humanities, College of Arts and Social Sciences

Till det andra seminariet om praxis i kulturvården bjöds:

- Kulturarvsspecialist *Gillis Åström*, Statens fastighetsverk (SFV)
- Landskapsarkitekt *Åsa Dahlin*, Samhällsavdelningen (RAÄ)
- Stiftsantikvarie *Rickard Isaksson*, Härnösands stift
- Länsantikvarie *Lena Landström*, Länsstyrelsen i Gävleborgs län

2.6. Inbjudna deltagare

Som deltagare bjöds olika personer av varierande bakgrund, från universitet, förvaltande organisationer, näringslivet och myndigheter. Syftet var att dessa även skulle bidra med sina erfarenheter från sektorn.

Till det första seminariet kom: Hélène Hanes; SFV, Susanne Karlsson; Kulturvård på Göteborgs universitet (KV-GU), Bosse Lagerqvist KV-GU, Malin Weijmer; KV-GU, Kerstin Westerlund; ICOMOS Sweden, Ingrid Martins Holmberg; KV-GU, Mia Geijer; länsstyrelsen i Örebro, Erika Johansson; Chalmers, Marja-Lena Pilvesmaa; SFV och Cissela Genetay; RAÄ.

Till det andra seminariet kom förutom experterna och organisatörerna: Christina Fredengren; RAÄ Urban Nilson; Nyréns arkitektkontor, Åsa Dahlin; RAÄ, Susanne Karlsson; KV-GU, Bosse Lagerqvist; KV-GU, Kerstin Westerlund; ICOMOS, Ingrid Martins Holmberg; KV-GU, Mia Geijer; länsstyrelsen i Örebro, Cissela Genetay; RAÄ och Maria Flinck; egen verksamhet.

2.7. Frågeställningarna

Några frågeställningar skickades ut till deltagarna innan seminarierna. Tanken var att de skulle bilda utgångspunkt för diskussionen.

Fokusseminarium 1

Avsikten var att ställa Burraprocessen i kritisk belysning i relation till den samtida forskningsfronten inom planeringsforskningen. Vidare att utifrån vissa av experternas erfarenhet förstå om ett sådant dokument och arbetssätt anknyter till någon filosofisk tradition och/eller livsåskådningsperspektiv.

Frågorna var:

- Dokumentens användning – för och nackdelar?
- Vilka planeringsteorier anknyter dokumenten till?
- Vilken grundläggande syn på världen och människan kan skönjas i dokumenten?
- Hur förhåller man sig till demokratin i dokumenten?
- Expert och medborgare - vilken är deras relation i dokumenten?
- Hur förhåller sig dessa dokument till andra internationella överenskommelser från UNESCO (världsarvskonvention m.fl.), EU (såsom landskapskonventionen) etc.?
- Hur förhåller sig dokumenten till den samtida diskussionen om hållbar utveckling?

Fokusseminarium 2

Avsikten är att belysa Burraprocessen och Conservation Principles i relation till rådande svensk praxis och lagstiftning inom kulturmiljöområdet.

- Dokumentens användning – för - och nackdelar?
- Hur ser svensk praxis ut idag i förhållande till dokumenten?
- Utifrån era erfarenheter vad tycker ni ett svenskt "Conservation Principles" bör innehålla?
- Vilka praxisgrundade guidelines skulle behövas i anknytning till dokumenten? Det kan gälla handböcker för hur en förundersökning bör gå till eller hur man gör *Conservation Risk Management Plan* etc.
- Går detta att anpassa till svensk planeringspraxis inom stat, region och kommun samt till gällande lagar för fysisk planering och skydd, huvudsakligen Plan- och bygglagen, Miljöbalken och Kulturminneslagen?

3. FOKUSSEMINARIUM 1 I GÖTEBORG, JONSERED 3 MARS 2011

3.1. Christer Bengs: Planering, värde och kulturarv

FRÅN KONSUMENT TILL PRODUCENT

Christer Bengs inledde sitt inlägg genom att säga att han önskade lägga ett teoretiskt perspektiv på diskussionen eftersom han ansåg att det behövdes. Hans teoretiska perspektiv kommer av hans långa erfarenhet från SLU inom stadsplanering och som landskapsarkitekt.

Utgångspunkten för honom utgick från att förklara hur han anser att planeringen går till idag, där han sade att vi inom stadsplanering har gått från 1800-talets konsumentbaserade planering till vår samtida producentbaserade planering. Förändringen skedde någon gång under efterkrigstiden i Sverige, vilket i stort sett överensstämmer med resten av världen. Förändringen manifesterades i Plan- och bygglagen 1987.

I den äldre konsumentbaserade planeringen byggdes staden genom att man satte upp *mål för hur* det skulle bli. Sedan lades en plan och man byggde i enlighet med målet. I den nuvarande, producentplanerade staden, utgår man istället från tomter som erbjuds till spekulanter som får göra som de vill inom vissa ramar med vissa restriktioner. Det är sålunda fastighetsutvecklarna som bestämmer och bygger för att sälja.

Förändringen har enligt Bengs lett till:

- Ökad storlek på projekten
- Från självgenerat byggande till oligopol
- Från konsumentbaserat byggande till producentbaserat byggande
- Från resultatinriktning till processinriktning
- Att stadsplaneringen och fastighetsmarknaden har separerats

Detta påverkar givetvis även bevarandefrågan, vilket Bengs fortsättningsvis försökte visa.

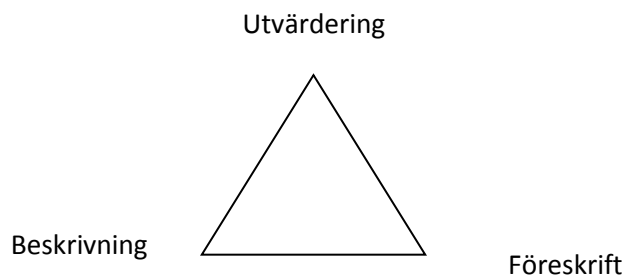
PLANERING I FÖRÄNDRINGENS KONTEXT

Eftersom vi har gått från ett självgenerat byggande till en spekulativ producentbaserad planering, där de som ska använda byggnaderna blivit mer passiva, så har frågan om hur man ska förhålla sig till allmänhetens demokratiska medverkan kommit på tapeten. Detta är enligt Bengs orsaken till att delaktighet blivit en stor ideologisk fråga. Men det har då främst blivit en fråga om legitimering av redan fattade beslut, att förankra det som redan beslutats. Det beror på att man oftast utgår från en färdig lösning som sedan måste legitimeras. Legitimeringen börjar sålunda först då man löst problemet, då vissa förutsättningar redan är bestämda. Man försöker därmed finna rationella

lösningar på frågor som; hur kan vi möjliggöra och underlätta för stora spekulativa fastighetsprojekt?
Eller; hur får vi investerare intresserade av vårt område?
Mycket ofta kommer sålunda lösningen innan problemet formulerats.

PLANERINGSDIMENSIONERNA

Planeringsdimensionerna beskrivs enligt Bengs i en triangel där varje ben påverkar varandra:

Beskrivningen måste vara sanningsenlig och inge förtroende.

Utvärderingen måste godtas och vara relevant.

Föreskriften måste vara förmånlig, baserad på rimlighet och värde.

BURRADOKUMENTET, CONSERVATION PRINCIPLES OCH "VÄRDEN"

Efter att Bengs läst igenom Burradokumentet frågade han sig vad "cultural significance" (kulturell betydelse) egentligen står för i dessa dokument. Samma fråga har han ställt sig när han kommit i kontakt med kulturhistoriska värden i den svenska kontexten. Han nämde som ett exempel English Heritage Conservation principles där värdena var listade såsom: "evidential", "historical", "aesthetic" and "communal".

Enligt Bengs är detta inte frågan om värden utan om **preferenser**. De är inte i strikt mening värden; snarare prefererade **fokuspunkter för en ståndpunkt som argument samlas kring**. Detta resonemang leder enligt honom till att det inte kan finnas några experter på kulturhistorisk värdering, utan enbart experter på hur man argumenterar när man samlar in ståndpunkter. Detta leder i sin tur till slutsatsen till att det inte finns någon växande kunskapsbas i vad det kulturhistoriska värdet eller betydelsen är i en viss kulturmiljö, utan endast en ökad mängd argument. Till yttermera betyder det att det är omöjligt att göra en allmängiltig vägledning för hur man ska ta fram kulturhistoriska värden. Det enda man kan göra är att lära sig hur man argumenterar för det insamlade materialet.

Svahn Garreau inflikade här genom att undra om han ansåg att det inte finns arkitektoniska eller estetiska värden som man kan uttala sig om som expert - som är allmängiltiga, dvs. universella och oantastbara?

Bengs gjorde utifrån detta en längre utläggning om liknande värden som visserligen enligt honom kan beskrivas utifrån estetiska eller etiska omdömen. Men han ville lägga till att vi alltmer går ifrån detta och istället utgår ifrån brukbarheten – som är ett mer instrumentellt värde. Förr ansågs värden oftast vara inneboende (dvs. värdet av rätten att få finnas för sin egen skull) och det spelade ingen roll om de var värdelösa från en praktisk synvinkel. Saker och platsers värden var sålunda ursprungligen nog i sig själva. Så småningom avgjordes vad som räknades som värdefullt (då ofta kallade estetiska värden) av eliten. Vad som är konst definieras nämligen av connoisseurerna. Vem bestämmer vad som är kulturarv? På samma sätt är det den professionella kulturarvssfären. Bengs ville lyfta fram att detta värde förlorat i betydelse och att det idag oftast är det graden av brukbarhet – dvs. det instrumentella värdet - som är den avgörande faktorn. Fokus på det instrumentella värdet leder vidare till synen på kulturarvet som en resurs och frågan om hur denna fördelas.

Fördelning av resurserna (i detta fall kulturarvet)

Bengs framhöll här att dokumenten beskriver processer anpassade efter den offentliga sektorn. Detta kan vara ett problem i en värld där en så stor del av resurserna är privata. Här ville han göra en djupdykning i ett resonemang om hur resurser och hur dessa fördelas.

När man talar om möjlighet till förfogande över en resurs skiljer man inom ekonomi mellan resurser som är "rivaliserande" och/eller "exkluderande". Allmänna/offentliga resurser är t.ex. icke-exkluderande och icke-rivaliserande till sin natur. Per definition är de öppna för alla. Privata medel är exkluderande och rivaliserande – alla har inte tillgång till marknaden. Mellanformer kan vara resurser som är klubbägda – kanske kan English Heritage ses som en sådan "klubb"? - frågade han sig. Resurser i en klubb är exkluderande men icke-rivaliserande. Om du till exempel är medlem i en golfklubb så har alla i samma klubb samma rättigheter när de väl blivit medlemmar. Ett annat exempel är fiskerättigheter där man konkurrerar om gemensamma resurserna, men där ingen är exkluderad. Alla har tillgång – men det är frågan om en begränsad resurs. Här bör man fundera över var kulturarvet befinner sig.

SAMMANFATTNING

För att avsluta sammanfattade Bengs sina viktigaste synpunkter så här:

- Det går inte att göra en idealmodell i hur man ska gå tillväga för att fastställa kulturhistorisk betydelse (cultural significance).
- Fokus på planeringsprocessen – som i Burradokumentet - favoriserar producenterna. Fokus på att föreskriva mål skulle däremot stärka kulturarvskonsumenter.
- Lösningar är tämligen oberoende av problemet i sig. Detta eftersom definitionen av problemen först sker under legitimeringen av lösningen och inte en del i beslutsfattandet.

- Framtagandet av kriterierna för att legitimera vad som händer med en kulturmiljö, ingår sålunda inte nödvändigtvis i beslutfattandet om miljön.
- Hur man förvaltar och fördelar kulturavet /kulturmiljön diskuteras inte i Burradokumentet eller i English Heritage's Conservation Principles. Det är också en viktig fråga!

Han avslutade med uppmaningen: Hoppas jag har fel!

DISKUSSION

Svahn Garreau: Det var en mycket kritisk syn på dokumenten!

Wetterberg: Bengs har gjort en bra kontextualisering av materialet. Men finns det ingen verkligen ingen idealmodell för bevarandeprocesser? Är det verkligen så? Vad ska vi då göra inom kulturvården? Hur ska vi handla i det nuvarande planeringssystemet? Hur ska man kunna utbilda studenter?

Bengs: Inom stadsplaneringen borde de framtida användarna vara producenterna. Det skulle vara den ideala situationen, men det är inte möjligt i kulturarvs- och kulturmiljöfrågorna. Ägare av kulturmiljöerna är därför viktiga. De vinner på att tänka, men konsumenter vinner snarare på raka uttalanden. I slutändan är det en politisk fråga hur man ska göra.

Wetterberg: På ett professionellt eller icke-professionellt vis?

Bengs: Ta fideikommissen som ett exempel. Den förespråkas av kulturmiljövården! Man anser att den befrämjar kulturarvet! Denna sorts argument används i många fall, men förvrängs ofta! Dessutom om vi vore politiker, om det var en verklig politisk diskussion, så skulle vi inte diskutera ideologier utan konkreta frågor. Vår utgångspunkt skulle då vara våra intressen. Sedan skulle vi behöva kompromissa. Vi behöver sedan förklara för våra anhängare och medlemmar varför problemen blir lösta på det vis de blev. Ni (dvs. kulturvården) diskuterar ideologi bara med era anhängare, inte där de verkliga besluten fattas.

Marja-Leena Pilvesmaa: Utgångspunkten måste vara att bevarandet är viktigt, inte varför.

Bengs: Återigen handlar det om politiska beslut. Beslut är pragmatiska när olika intressen har förhandlats, och det har mycket lite att göra med ideologi.

Laurajane Smith: Att fatta beslut har politiska konsekvenser, i slutändan beror det på vilken ideologisk ståndpunkt man har. Till exempel om värden bara handlar om nytthet: Nyttighet för vem? I vilken kontext?

Bengs: ideologidiskussionen skiner inte alltid igenom i praktiken. Vi vet ingenting om internationell politik som Wikileaks visar. När man är politiker kan man inte vara för bekymrad över sina ideal. Man måste vara pragmatiker. De flesta beslut sker i en "mörk låda", dit ingen annan än de som inbjuds i hemlighet är med och fattar dem.

Smith: Vi behöver ta kulturvården i denna låda. Vi måste såsom professionella kulturvårdare fatta dessa beslut. Även om de inte transparenta måste vi vara med och fatta dem!

Bengs: Ni borde också bättre analysera vad ni menar med värden. Vetenskapen (här: science) har betydelse för detta resonemang. Det finns ekonomiska dimensioner att ta hänsyn till, ni måste ha bättre forskning och bättre argument. Ett typiskt argument mot era argument borde vara att bevarande kostar för mycket och att era intressen är för smala. Ni behöver skaffa er mer sofistikerade och diversifierade argument för att förklara vad era värden står för.

Wetterberg: Vi är medvetna att vi behöver verktyg för att kunna argumentera och diskutera. Producent/konsumet, är ett bra sätt att se det hela. Behöver vi andra typer av processer? Det är problematiskt att få detta med i den vardagliga planeringen. Christer behöver hjälpa oss mer för att vi ska hitta argumenten!

Mia Geijer: Planmonopolet ligger på kommunerna och lutar sig mot att vi (dvs. länsstyrelsen) har expertkunskapen.

Bengs: Det svenska planeringssystemet grundas på kommunens planmonopol. Det har två planeringsformer: 1) översiktsplanen och 2) detaljplanen. Den andra är lagligt styrande. Man är tvungna att följa den. Men detaljplanen kan inte göras över större områden – t.ex. för en hel kommun. Ofta görs det över en fastighet. Ofta mycket koncentrerade på tekniska frågor - men inte på bevarande – endast en lista på vad lagen kräver. Det finns inte mycket där.

Geijer: Vi på länsstyrelsen granskar planerna. Vi försöker få kommunerna att säga något mer, att förklara sig angående de kulturhistoriska värdena. De borde Q-märka sina egna byggnader och förklara vad de vill göra. Men det händer inte. Det är svårt att få dem att använda det potentiellt goda instrument som lagstiftningen gett dem. Här finns en stor möjlighet.

Cissela Génetay: Riksantikvarieämbetet ska göra en vägledning för detta!

3.2. Krister Olsson, Om Burradokumentet och Conservation Principles

INLEDNING

Krister Olsson inledde med att berätta att han läst Burradokumentet och English Heritage dokument ganska noggrant och att det hade han inte gjort förut och det hade fått honom att notera vissa företeelser som han ville tala om i sitt inlägg. Detta sker utifrån hans expertfält som är planering inom kulturvården.

De frågor som han vill ta upp var:

1. Systemtänkande
2. Föreställningar om planering
3. Medverkan

FÖRÄNDRING ÄR SAMTIDENS MELODI – OM SYSTEMTÄNKANDETS BETYDELSE FÖR HELHETEN

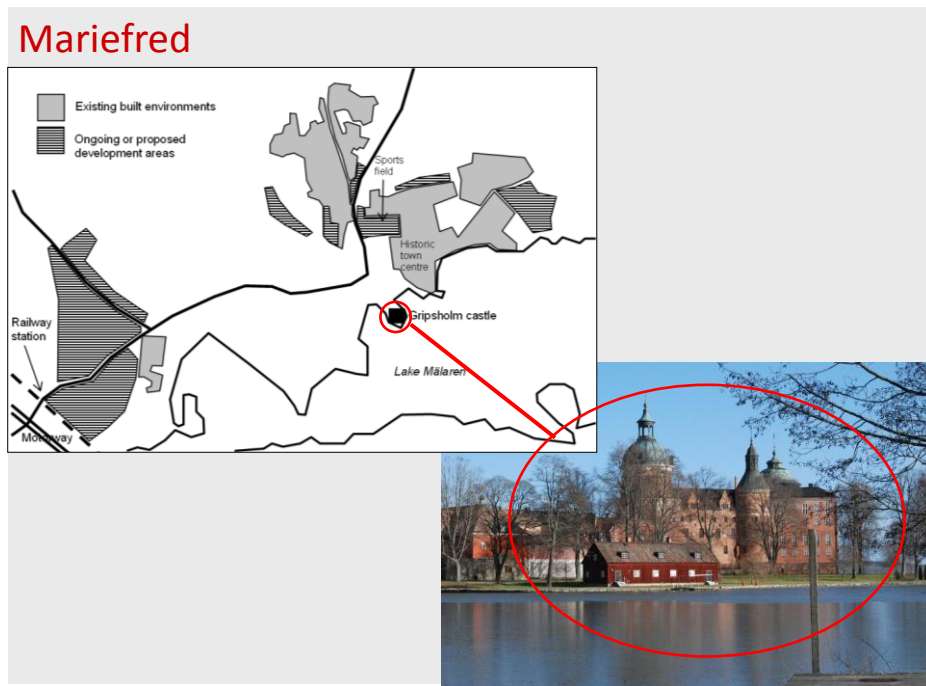
I Burradokumentet beskrivs att dokumentet gäller "important places" (viktiga platser). Man gör heller ingen skillnad på platser och objekt. Olsson tyckte detta var motsägelsefullt, eftersom dokumentet samtidigt understryker en traditionell objektsorienterad syn på kulturarvet. Denna syn förstärks av att en så stor återhållsamhet gentemot förändringar framhålls. Det står bland annat: "Do as much necessary to care for the place and to make it useable, but otherwise change it as little as possible so that its cultural significance is retained" (Gör så mycket som är nödvändigt för att ta hand om en plats och gör den användbar, om det inte går förändra så lite som möjligt så att den kulturhistoriska betydelsen behålls intakt.)

Detta resonemang kan vara rimligt när man talar om en enskild byggnad - men om det är en hel region – är det hållbart då? Här kan man ha användning av systemtänkande menade Olsson, där olika delar; strukturer och människor och deras beteende ses i relation till varandra - istället för att separeras från varandra. Syftet med systemtänkande är att bättre förstå något som är komplext.

Själva utgångspunkten att bevara är dessutom svår att se som samtida. Förändring är ju dagens melodi. Förändring går inte att undvika. Det kan vara frågan om förändringar i infrastrukturen som påverkar kulturarvet. Vi måste med andra ord utmana den traditionella synen på kulturarvet och fråga oss: Om vi bevarar - vad innebär för samhället överlag? Och om vi inte bevarar: Varför förändrar vi? Denna helhet talas det inte om i Burradokumentet – dvs. om relationen mellan dessa "viktiga platser" och samhället i övrigt. Om mötet med samhällsförändringarna; regionalt, lokalt och globalt. Även stora förändringarna måste man nämligen förhålla sig till i ett systemtänkande.

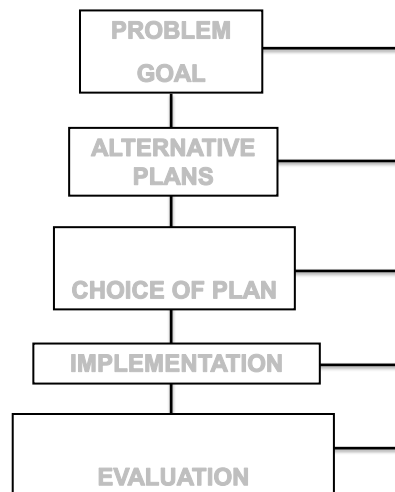
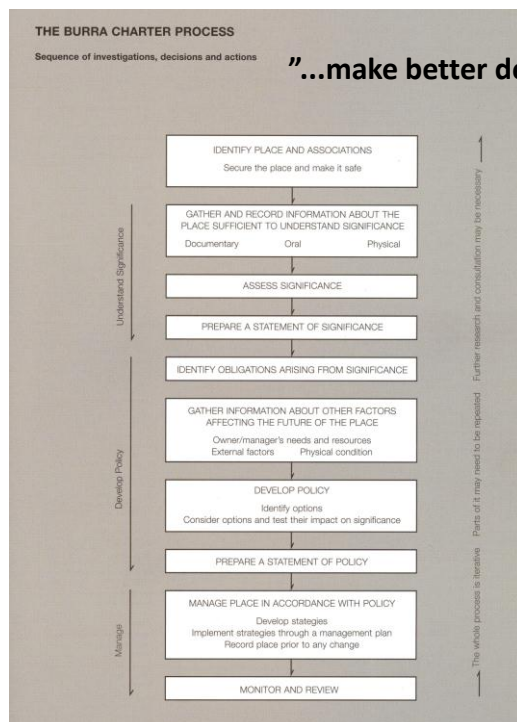
Om man betänker detta står Burradokumentet för en traditionell syn där man separerar kulturarvet från samhället. För att belysa detta visade han på några exempel - bland annat från hans egen

hemkommun Mariefred. Det objektsorienterade tänkandet har där lett till isolering av vad som anses vara kulturarv. Till exempel Gripsholms slott som inte längre kommunicerar med staden som snabbt håller på att utvecklas (bland annat pga. närheten till Stockholm). Det finns med anledning av detta en mängd utvecklingsplaner för kommunen. Slottet läggs vid sidan av dessa. Hur ska slottet relateras till dessa planer? Dessa frågor behandlas inte i Burradokumentet. För att bli tagen på allvar behövs sådant tas med.

BURRAPROCESSEN ÄR GAMMALDAGS – OM SAMTIDA UPPFATTNINGAR OM PLANERING

I Burradokumentet står det att Burraprocesen ska leda till att man fattar bättre beslut. Stämmer det? Vid en analys av processen så anser Olsson att det frågan om en rationell linjär planeringsväg. Olsson förklarade detta genom att visa hur varje steg illustreras genom att till synes tyckas leda direkt in till nästa: 1) Problem- och målformulering, 2) Upprättande av planer för hur detta ska genomföras, 3) Val av plan för att förverkliga, 4) Genomförande, och 5) Utvärdering. Skapar det bättre beslut? Och går det till på det viset i praktiken? Är det möjligt att separera besluten på detta sätt från den mer dynamiska ofta cykliska beslutsprocessen som pågår i samhället i övrigt? undrade Olsson.

Nej i själva verket fattas beslut lite mer växelvis. Burraprocessen speglar sålunda en gammaldags syn på planering! Den moderna tidens rationella planering där man trodde sig rationellt kunna dela upp samhället och beslut på detta vis. Risken med detta är att besluten presenteras för att se bättre och mer rationella ut än de i själva verket är. Fler argument i texterna lyftes fram som gammeldags; till exempel:

- "...‘understanding significance’ must be done separately from and prior to ‘developing policy’..." (förståelsen av betydelsen måste separeras från samt ske innan en policy utvecklas, *Burra*, sid. 31). Kan man separera dessa från varandra undrade han?
- "At the start of the project the convent was already known to be significant." (I början av projektet var det redan känt att klostret var betydelsefullt, *Burra* sid. 100). Måste man inte argumentera för detta? Hur vet man att något är betydelsefullt sedan tidigare?
- "...logical approach to making decisions and offering guidance about all aspects of [...] historic environment." (en logisk ansats i beslutsprocessen och erbjudande av rådgivning vad det gäller den historiska miljös alla aspekter, *Conservation principles*, sid. 7). Kan man beskriva alla aspekter av en historisk miljö? Och vad har detta med logik att göra?

Vidare framgår det att värdena kan vara motstridiga i dokumenten. Men man får inga råd i hur man ska lösa konflikterna mellan olika värden. Konflikterna nämns men mycket mer sägs inte om saken, T.ex.:

- "Potential conflict between sustaining heritage values of a place and other important public interests..." (Potentiell konflikt mellan att vidmakthålla de kulturhistoriska värdena i en plats och andra viktiga allmänintressen, *Conservation principles*, sid. 23)
- "...not automatically [...] assume that cultural or natural heritage values must prevail over all other public interests." (... inte automatiskt... anta att de kulturhistoriska värdena och naturvärdena ska överskugga alla andra allmänintressen, *Conservation principles*, sid. 51)

DELAKTIGHET I RESURSERANVÄNDNINGEN

Hur kan man engagera medborgarna i processerna som beskrivs i dokumenten? I båda dokumenten lyfts detta fram som viktigt. Kulturarvets värden beskrivs som allmänintressen. Alla ska ha möjlighet att delta. Men vi får inte reda på hur det ska gå till. Delaktighetsidén baseras på antagandet att kulturarv skapar värde för människligheten i allmänhet. Men eftersom värdena i dokumenten är så abstrakta och svårfångade är det svårt att veta om detta kan uppnås. Här nedan visas vilka värden man talar om i dokumenten samt hur man ser på dessa värden som inneboende (de kulturhistoriska värdena är inbyggda i själva platsen).

Heritage values

Cultural significance

- Aesthetic value
- Historic value
- Scientific value
- Social value
- Spritual value

(Burra Charter, p80)

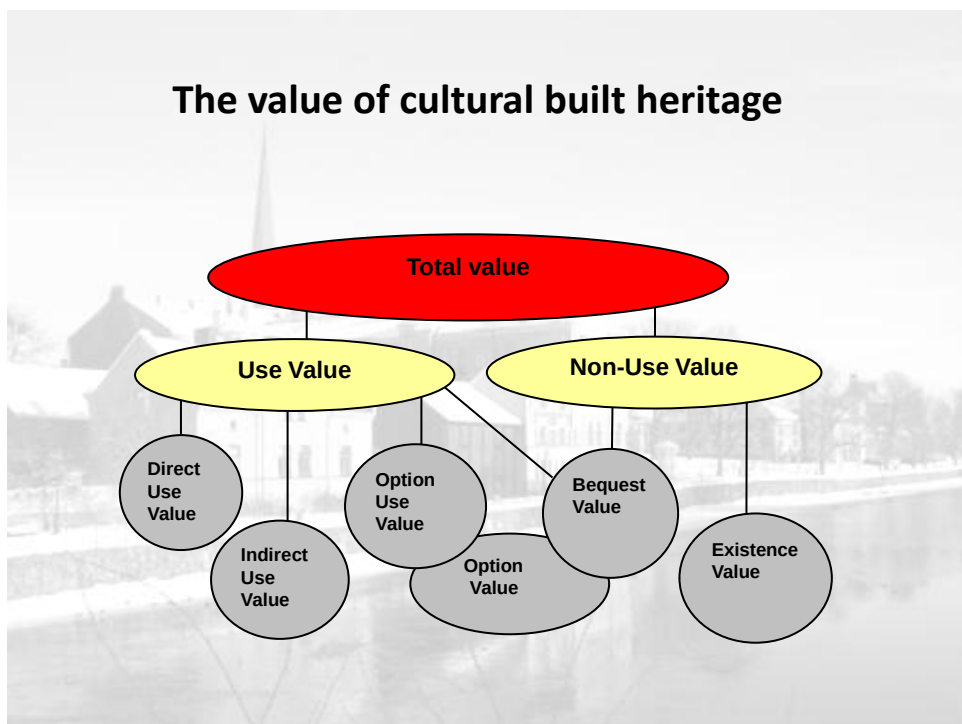
- Evidental value
- Historical value
- Aesthetic value
- Communal value

(Conservation principles, p28-31)

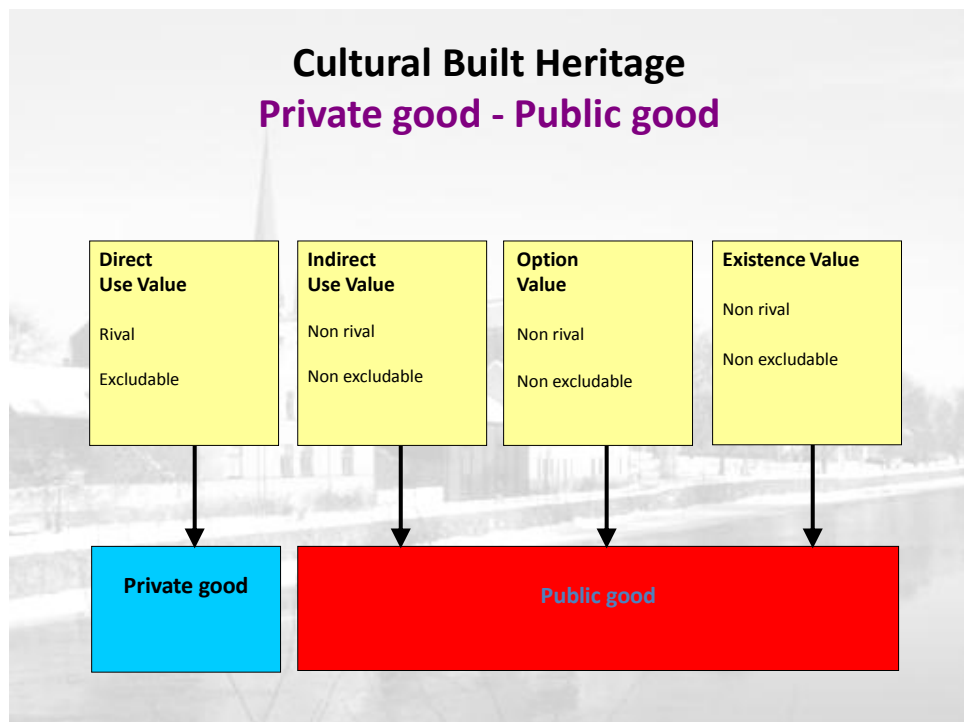
"Cultural significance is embodied in the place itself..." (Burra Charter, p11)

Här ville Olsson påpeka att det finns andra sätt att diskutera värden än de som man använder inom kulturmiljövården. Det finns olika värdesystem som används beroende på vilken bakgrund man kommer ifrån, Vissa värden kan mätas, andra inte. Till exempel värdena som beskrivs i dokumenten. Man talar därför ofta om olika sorters värde och talar ofta förbi varandra.

Olsson visade hur den bebyggda miljöns sammantagna värden istället skulle kunna indelas i brukarvärden och icke-brukarvärden (dvs. egenvärden) och hur dessa kan relateras till varandra.

Till yttermera menade han att allmänintresset i sig inte är ett bra koncept – det går nämligen inte att analysera. Istället borde man tala om allmänna och privata resurser där de allmänna resurserna är icke-rivaliserande och icke-exkluderande. Man borde kanske även göra skillnad på om det gäller privata resurser och tillgångar eller offentliga resurser. Det skapar nämligen olika förutsättningar för resursen kulturarvet – i synnerhet när det gäller delaktighet. Varför ska allmänheten delta när det är frågan om en privat resurs? Här lyfte Olsson fram de exkluderade och rivaliserande aspekterna av resurserna som används i ekonomisk teori.

Men även när det gäller resurser som anses vara av allmänintresse – kan det vara svårt att få folk att vilja engagera sig. De måste ofta ha ett privat intresse för att göra detta, vara t.ex. grannar för att intressera sig. Varför bestämmer sig folka för att delta? Individer har inga incitament att fatta beslut om att delta om alla borde göra det!

SAMMANFATTNING

Sammanfattningsvis ville Krister Olsson säga att om man nu ska göra ett svenskt kulturarvskdokument så borde man tänka på att reflektera dessa frågor:

- Systemtänkandet i anslutning till kulturmiljöfrågorna
- Planeringens hela komplexitet
- De offentliga resursernas karakteristik

DISKUSSION

Kerstin Westerlund: Vi måste förstå förändring mycket bättre. UNESCOs rekommendationer är intressanta eftersom de försöker ta med problemen med växande städer och global förändring. De lyfter fram frågan om var förändringens gränser går, möjliga gränslinjer för förändring. Hon rekommenderade alla att läsa dessa. Hur man ska förstå och klara av förändring. Verktyg för att göra detta.

Smith: "Cultural significance" är inget statisk värde, det förändras. Det är ett problem när man förvaltar kulturarv.

Olsson: Värde är någonting vi kommer överens om. De kan naturligtvis förändras.

Westerlund: Staden fattar ofta beslut som måste omvärderas.

Erika Johansson: Systemtänkande saknas i dessa dokument. Även kontexten runt kulturarvet får inte glömmas bort. En försiktig approach i kombination med en livscykelanalys tänkande. Man kan även lyfta fram innovationsaspekterna. Komplexiteten i förändringsprocesserna också.

Olsson: Komplexiteten i det som pågår (samstämmigt). Hur vi ser på saker, hur saker fungerar, hur vi förstår kulturarv. Det är inte enkelt att nå intelligenta svar.

Wetterberg: Refererade till riksintressefrågorna på en konferens nyligen. Där talades det mycket om påtaglig skada på kulturarvet. Hur man skulle undvika detta. Hur man ska kunna definiera detta? Någon frågade om det inte skulle vara möjligt att tala om betydelsefull förbättring istället? I vilket fall som helst var detta inte så populärt på konferensen. Men det är ett viktigt tema för oss all.

Geijer: Vi kan antagligen se förändring om något positivt. Men vi måste också se skadorna, vi får inte glömma det. Vår utmaning är att visa av var gränserna går i kulturarvsarbetet och i lagstiftningen. Vad som är positiv och negativ förändring, vi måste vara goda förhandlare.

Svahn Garreau: Apropå lagstiftning - kan ett svensk dokument kopplas till landskapkonventionen?

Geijer: Ett nytt Burradokument för Sverige är kanske inte det viktigaste vi har att göra just nu. Kanske behöver vi snarare se över vad vi har och samarbeta. Hur ska vi handla inom nuvarande lagsystem?

Svahn Garreau: Lagarna kan vara ganska svaga i praktiken...

Geijer: Det finns många samhällsintressen. Vi behöver ta del i en bredare diskussion i en samhällsdebatt. Inte rusa åstad.

Wetterberg: Det finns redan en hel del guidelines. Vi använder dem före allt annat.

Geijer: Handböcker, lag regelböcker, etc., vi har det redan. Vi behöver en bredare syn på de dokument som redan finns.

Svahn Garreau: Det är verkligen inte frågan om någon brådska. Detta påbörjades många år sedan och går fram i snigelfart...

Westerlund: Det viktigaste är att kommunicera dokumenten som redan finns till de som arbetar med dessa saker, d.v.s.. förvaltarna av byggbeståndet

Genetay: Det finns inget samband mellan dokumenten. Man skulle vilja se hur de överlappar varandra till att börja med. Var matchar de varandra. Var gör de inte det?

Wetterberg: Anledningen är att ha en professionell diskussion. I detta fall. Det är inte samma sak som lagar eller officiella dokument från en myndighet som kulturdepartementet. Se på det kinesiska kulturarvsdokumentet. Gjort av professionella, men kunde inte användas förrän kommunistpartiet sade ok! Den teoretiska och filosofiska diskussionen är viktig.

Johansson: Det är viktigt att dokumentet inte står för sig själv. Vad är det samhället behöver? Var kommer det ifrån? Att sätta det i en kontext.

Bengs: "Tack Krister för att du tänker som jag. Hur är processen konstruerad osv. Det är viktiga frågor. Dessutom vill jag lägga till en betraktelse om samhällsutvecklingen som påverkar situationen. Det handlar om unga studenter som har en vag förståelse för historia idag. Det finns en kulturell evaporation i samhället. Förr fanns det enande kulturella kunskaper och en gemensam historieförståelse. Dessa kunskaper lade grunden för all. På romartiden kunde klassiskt latin och litteratur. Kulturell differentiering förändrade allt detta. Det finns ingen gemensam grund för att förstå kulturhistoriskt värde! Vi kan inte göra något åt detta. Är pessimistisk.

3.3. Laurajane Smith: Om Burradokumentet

INLEDNING – BURRADOKUMENTET OCH DEN BEMYNDIGADE KULTURARVSDISKURSEN

Burradokumentet är mycket viktigt och tas på stort allvar i Australien. Det används även internationellt. Detta har lett till att det ofta antas vara ett internationellt antaget dokument. Det ses som ett mer lättillgängligt dokument än Venedigdokumentet. I England används det i mycket stor omfattning och ligger även bakom English Heritages Conservation Principles. Det är även en förebild för andra nationella dokument exempelvis i Kina och i USA.

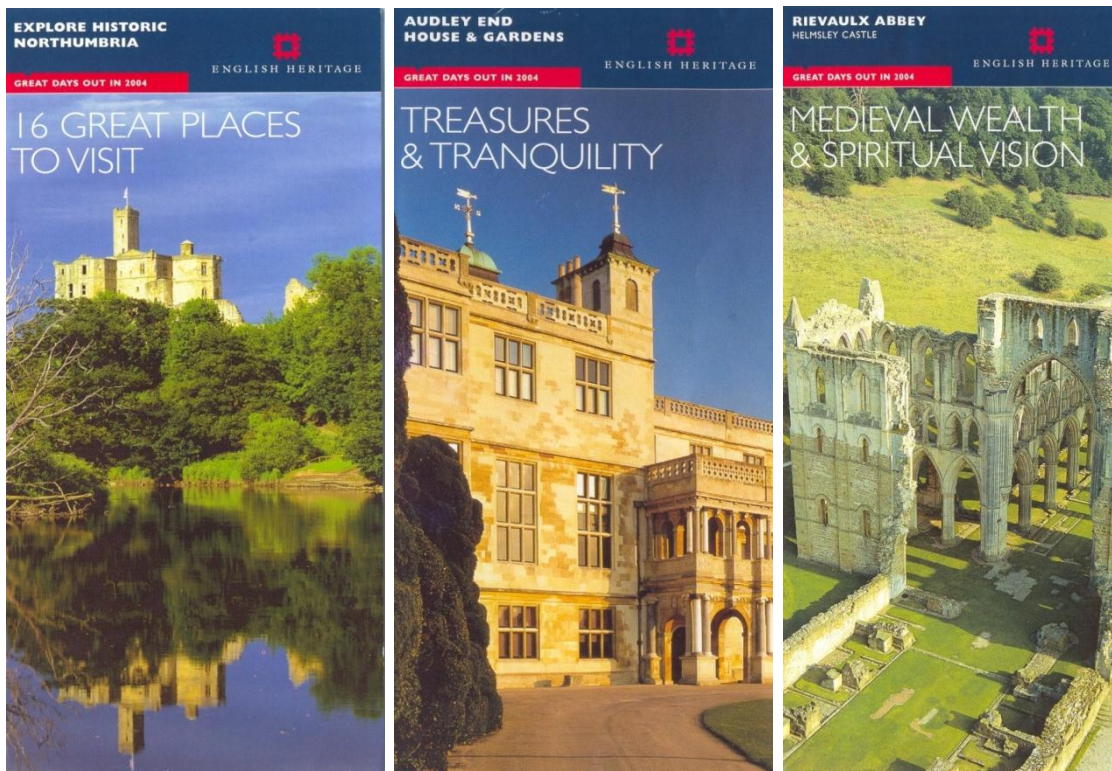
Tanken med dokumentet var till en början att göra Venedigdokumentet mer relevant för Australiens situation. Dokumentet påverkades av situationen under vilket det tillkom. Det kom till samtidigt som det pågick en samhällsdebatt om värdet av att bevara Australiens kulturarv. Om det var intressant för en "ung" nation. Aboriginernas kulturhistoriska platser var inte med i det första utkastet (1979) som skrevs om 1999. Då var det europeiskt-australiska platser som lyftes fram. Under tiden mellan 1979 och 1999 förändrades nämligen synen på vad som är kulturarv. I den omgjorda

versionen från 1999 tog man även med frågan om en bredare delaktighet av olika samhällsgrupper i bevarandeprocesserna.

Enligt Smith är det ändå den traditionella västerländska synen på kulturarvet som dominerar som är diskursivt formerad i vad hon kallar för den *auktoriserade kulturarvssdiskursen* (*Authorised Heritage Discourse - AHD*). Det är denna diskurs som definierar kulturarvet som naturaliserade sätt att "se" kulturarvet. Att man beskådar det. Vissa underliggande värderingar som tycks självklara. Såsom att det kulturhistoriska värdet är inneboende i platserna eller objekten och att kulturarvet ska konserveras. Det som uttrycks i dokumentet anses stå för allmänna vedertagna sanningar. Sådant som att det är vår skyldighet att bry sig om dessa platser. Och att det finns ett allmängiltigt förflutet.

Underförstått innebär denna diskurs att bevarandevärt kulturarv är:

- "Magnifika", "ålderdomliga" och "estetiskt tilltalande" platser, monument och byggnader
- Framförallt dess materiella aspekt
- Det som anses "gott" och "storartat"
- Att platserna och objekten har inneboende värden
- Att konservera det äkta tillståndet till framtida generationer
- Experterna ansvarar för driften och skötseln vars mål är att förstå ett allmängiltigt förflutet

burradokumentets för- och nackdelar

För att förstå dokumentet bör man känna till lite mer om Australiens historia. Det underliggande antagandet om kulturarvet styrs av underförstådda antaganden. Där bland synen på vad som är maskulint och feminint – där naturen utmanas av en cowboy som tämjer det feminina landskapet!

Sinnesintrycken och aboriginska föremål, hällkonst osv. reduceras till estetik, till att vara "bara" konst. Landskapet är däremot storartat och maskulint.

Burradokumentet objektifierar objekten, gör dem heliga. Det går tillbaka på det vetenskapliga värdet och söker nå ett orört tillstånd. Det förutsätter att det finns ett äkta tillstånd som man kan forska om. Den nuvarande versionen har blivit kritiserad för detta.

För- och nackdelar med burradokumentet

Som vi sett är hon mycket kritisk till Burradokumentet, men ser också att det har vissa positiva sidor.

Fördelarna är:

- Att det är lättillgänglig, lättförståeligt och väl sammansatt
- Att kulturell betydelse betonas
- Att samråd med samhällets alla grupper betonas

Dokumentet trycker på behovet av en sann förståelse för olika världens betydelse. Man ser till platsens hela sammansättning. Detta är bra. Men det finns även negativa effekter.

Nackdelarna är:

- Favoriserar platsernas materia och dess inneboende värden
- Expertcentrerad

- Det skapar en diskurs som åsidosätter inblandning av samhällets alla grupper skillnad från dess uttalade vision om inkludering

Problematiserande är också synen på ett neutralt mångdisciplinärt tillvägagångssätt i handhavandet av kulturarvet. Även om andra än experterna får visa sitt intresse – så är det i huvudsak experterna som premieras. Människor är frånvarande överlag i dokumentet. Dokumentet är i själva verket inte speciellt delaktighetsorienterat.

Kulturhistorisk betydelse ses om alltför enkelt att förstå och lättgripligt. Man kan här också fråga sig: Vems värden ges företräde? Vilka är konsekvenserna för besluten som ska tas? Det är frågor som saknas i Burradokumentet. Och det är egentligen en svag förståelse för den aboriginiska kulturen som speglas. Deras värden reduceras till att vara enbart andliga. Det finns en oförmåga att beskriva det immateriella kulturarvet. Att förstå det immateriella är svårt. Burradokumentet har inte lyckats. Hon anser att det faktiskt utesluter värden som inte finns i material. Om detta skulle lyftas fram mer skulle det underlätta för de icke-europeiska kulturena i Australien.

De ekonomiska värdena är också frånvarande. Det finns också en brist på politikens betydelse. Kulturarv är sammanblandat med dessa. Kulturarv är ju i mångt och mycket en politisk resurs, vilket inte erkänns i Burradokumentet. Dokumentet tycks anta att den politiska processen är neutral. Det är den inte. Den ger fördelar till vissa. Bara genom att namnge en plats så har man redan visat vem den är betydelsefull för.

DISKUSSION

Svahn Garreau: I Burradokumentet nämns alla intressenter och grupper i samhället, det var något nytt i förhållande till tidigare dokument.

Smith: Ja, det är ansett för att vara inkluderande på många sätt. Vi vill klappa oss själva på axeln med Burradokumentet. Men vi kunde inte göra annat när vi skulle handskas med den aboriginiska kulturen. Men vi är dåliga på delaktighet, det gäller även Burradokumentet. Det skrevs av australiensisk-europeiska professionella byggnadsvårdare. Här synes den allmänna opinionen varit att den som ska inkluderas måste assimileras. Grupper i utkanten av samhället engageras när det är passat. Vem bestämmer det? Kulturarvsexporter ger sig ut för att berätta för de "andra", de förhandlar sällan eller ställer frågor eller lyssnar. Vad är en konsultationsprocess? Det är en viktig fråga. I slutändan är det vi professionella inom kulturarvssektorn som avgör detta.

I Australien, så väcktes frågan om kulturarvets bevarande av fackföreningsrörelsen. Det kommunistiska byggnadsfacket krävde att olika grupper i samhället skulle skyddas. Deras agenda var att bevara en viss sorts arbetarminnen och arbetarkulturen i samhället. Man ville bevara en "trevlig"

och tillrättalagd miljö för arbetarbefolkningen. På 1970-talet kidnappade National Trust och andra agendan.

Burradokumentet är ett dokument som bortser från att kulturarvet handlar om människor och säger istället att det är "platsen" och hur man förvaltar denna som är viktigt. Det finns inget utrymme för debatt inom Burra. Mycket löst och uttunnat språk när det kommer till samhällsgrupperna. Burradokumentet täpper till debatten om vem vi konserverar för. Var är det politiska och kulturella aspekterna i alltsammans? Hur kan vi inbegripa förändring? Kulturell betydelse för olika grupper i samhället? Denna debatt är frånvarande i Australien idag. En sådan debatt innebär alldeles många kniviga frågor om etnicitet och om varför den engelskspråkiga befolkningen äger makten.

Hélène Hanes: Vi behöver ingen översättning av Burradokumentet. Vi behöver veta vilka sorts dokument vi har i Sverige. Det skulle vara intressant att också förstå kulturarvets ekologiska värde. Många av de kulturellt viktiga byggnaderna har en fantastisk kvalitet. De är byggda för att bevaras. Det är ett viktigt värde i sig. Om det förloras vad skulle det kosta samhället?

Geijer: Trondheims universitet ger exempel på livscykelanalyser av byggnader. Vi måste se till hela systemet.

Hanes: Det kan vara viktigt med ekologiska system. Vi behöver inte bara se det som byggnader. Vi väntar 30 år innan vi ser byggandets konsekvenser. Vi måste ta med detta i bevarandekontexten. Även det biologiska kulturarvet. Ett holistiskt synsätt.

Hans-Erik Hansson: English Heritage Conservation Principles verkar modernare än Burradokumentet – som gör kulturarvet till museum (Smith tyckte tvärtom). Om vi vill ha ett nytt dokument, så måste vi inventera de dokument som finns och de som redan används. Det finns en kritik mot dessa dokument. Om vi ska göra en så bra process som möjligt är det inte frågan om en linjärprocess.

Smith: Det är mycket användbart med ett dokument. Det får dig att gå in i en dialog. Som konsult kan du säga till din kund det som lagstiftningen inte säger och även visa hur du arbetar professionellt.

Svahn Garreau: Urval och värderingsprojektet på RAÄ försöker ta hänsyn till hållbarhetsaspekterna. Men vems hållbarhet är det? Den kan definieras olika beroende vilken bakgrund du har.

Westerlund: Hållbar utveckling är ett av målen för ICOMOS.

Wetterberg. För att avsluta. Det finns för- och nackdelar med dokumenten och de är ett bra sätt att se på saken, vilket Laurajane gör.

Är det möjligt att behålla alla fördelar och göra sig av med nackdelarna? Vad som skiljer mellan idéer och ideologi får inte glömmas. De tar form i strukturer i såsom formaliteter och lagar. Ibland ger dessa ett annat resultat. Det är frågan om en form av ideologisk mekanism istället för ideologi. Det är de svarta lådorna som Bengs talade om som gör det hela svårt. Vad kan vi göra?

Smith: Det intressanta är att ni i Sverige troligen kan göra ett svenskt dokument som inte är smittad med Burradokumentet.

Svahn Garreau: Burradokumentet är ett historiskt monument i sig själv. På en konferens i Budapest vars syfte var att jublera Venedigdokumentet framgick att vi skulle läsa det och läsa omigen som om det vore skrivet i sten.

Wetterberg: Så avslutar vi med Ruskins Stones of Venice!

4. SEMINARIUM I UPPSALA BURRASEMINARIUM DEL 2

4.1. Inledning – Henrik Lindblad

BAKGRUND

Intresset för Burradokumentet beror på Antikvarisk-tekniska avdelningen på RAÄs arbete med att ta fram en förvaltningsplan för Visingsborgs slottsruin under 2003. Denna skulle vara ett idealt exempel på hur en vård- och underhållsplan borde gå till. Lindblad var involverad i detta arbete. I sammanhanget lyftes Burradokumentet fram som ett möjligt verktyg (Svahn Garreau hade studerat detta i USA där det användes i hög grad). Detta ledde till att Visingsborgsplanen utökades med nya aspekter. Planen blev klar 2005 och värdena och värdebeskrivningarna användes nu som utgångspunkt och fler aktörer var involverade i processen än det var tänkt från början. Conservation principles kom 2006 och kändes även relevant som utgångspunkt. Flera FoU-ansökningar har gjort av Svahn Garreau, Lindblad och Wetterberg till RAÄ för att utveckla ett svenskt Burradokument. Dessa har inte beviljats. Syftet med de två fokusseminarierna är därför att finna en alternativ strategi för att nå en gemensam grundläggande ideologi inom kulturmiljövården i Sverige.

När Lindblad gick över till en tjänst som kulturarvsamordnare i Svenska kyrkan påbörjade han ett projekt att utvärdera alla kulturhistoriska karaktäriseringar som gjort i Sverige. Värdebeskrivningar som han gick igenom var ofta bra men i den praktiska förvaltningen kan man inte hantera dem och församlingen förstår dem inte. Bättre kommunikation behövs därför. Han såg då möjligheter att fördjupa värdebeskrivningarna i kyrkomiljöerna och lägga till en större grad av delaktighet. Det har resulterat i flera rapporter som kom 2010 och som gått på remiss.

TEORI, PRAKTIK OCH DELAKTIGHET

Grunden i diskussionen borde vara hur man hittar en balans mellan teori och praktik, här finns det finns motsättningar. Lindblad anser att man idag arbetar alltför oteoretiskt och oartikulerat. Det måste ses som en dubbelverkan mellan båda – dvs. teori och praktik.

Urban Nilsson: det är viktigt med uppföljningen på det vårdprogram man gjort. Genom återkoppling har man möjlighet att kommunicera värdena.

Lindblad: Det fungerar ibland bra - men det behövs en gemensam nationell metodik. Conservation principles erbjuder exempel på en sådan förvaltningsprocess och är idag ett verksamt dokument för förvaltningen i England. Det innebär att man har något att falla tillbaka på och kunna motivera besluten utifrån. Kulturminneslagen är inte tillräcklig för detta. Och det innebär inte att man går förbi den representativa demokratin som det ibland hävdats. Till exempel har Sveriges kommuner och landsting identifierat ett underskott i demokrati och förespråkar större delaktighet.

Randall Mason på Gettys Conservation Institute har gjort en process för värdeintegrerad värdebedömning influerad av systematiken i Burradokumentet. Denna har upplevts som energikrävande - men egentligen kan man se det som att mycket av arbetet som vi gör idag kan placeras in i denna process.

Svahn Garreau: Laurajane Smith ansåg att Burradokumentet är användbart men kritiserades även hårt av henne.

Lindblad: även Conservation principles sågas av Smith.

4.2. Gillis Åström – Erfarenheter från Statens fastighetsverk

INLEDNING

Åström berättade om sin egen bakgrund. Han började sin karriär som konsult, projektör och entreprenör, sedan förvaltare på Statens fastighetsverk i Göteborg och nu kulturarvsspecialist. I sin nuvarande roll äger han projektet som anställd på SFV, då är det viktigt att nå rätt kvalitet till rätt pris, att finna rätt laguppställning, nå budget, hitta långsiktiga lösningar tekniskt såväl som antikvariskt. Alla arbeten hamnar under lagen av offentlig upphandling. Det är ett problem då han gärna vill använda små firmorna och hantverkare som inte har resurser för att delta i detta.

De restaureringsprinciper han använder är de som var kurslitteratur för en påbyggnadskurs inom byggnadsvård på Chalmers för 25 år sedan. Han är kritisk till att dessa under de 25 år som gått sedan dess inte sipprat ner till hantverksnivån, dvs. de som utför arbetet. Kanske förändras detta nu i och med de nya utbildningarna på Hantverkslaboratoriet.

VARJE PLATS ÄR UNIK – EN TUMREGEL PÅ SFV?

Vårdprogrammet är det viktigaste grunddokumentet för SFV, Kerstin Westerlund har tagit fram modellen som man använder på SFV. Teorin handskas man med först när man kommer till arbetsplatsen. Många små beslut tas direkt på platsen och då gäller det att vara konkret. Det är därför viktigt att kunna översätta en teoretisk modell till det praktiska arbetet. Hur gör man det? Man vill ju se uniciteten i varje objekt. Här lyfter han fram att devisen att alla fastigheter är unika. Det innebär att det inte finns några standardlösningar, men det finns principer och tumregler. Kunskapen om värdena är ovärderlig och mer övergripande, men utgör grunden att stå på. Utan vår kunskap vet vi inte vad vi beställer, den är oerhört värdefull. Den måste kunna kommuniceras till alla aktörer för att få ett bra slut och då måste dokumentationen vara första steget. Avvikelse ställer till problemen, det är då man börjar tumma på teorin och det är på arbetsplatsen det händer

FRÅGOR SOM BORDE BEAKTAS

Här följer några tillfällen då ett svenskt dokument skulle kunna vara av nytta.

- Tillståndsprovningen, där RAÄ är tillsynsmyndighet. Då provas teorierna mot förslagen.
- Problemen är de som uppstår på arbetsplatsen. Antikvarien måste kunna förklara för hantverkare och argumentera.
- Planeringen är a och o. Man kan lägga ner mycket kraft på olika konsekvensbeskrivningar för att väga alla beslut mot varandra.
- Vid påverkan av förändringstryck, vi ställs införs utvecklingsfrågor och besöksmålskrav.

EXEMPLET BOHUS FÄSTNING - MORS MÖSSA

Åström tar upp Mors mössa på Bohus fästning som ett exempel på vilka frågeställningar man möter i praktiken, då teori kan vara användbar eller ett hinder. Här arbetade man fram principer för hur den skulle ommuras.

Muren hade förstärkts som en nödgärd. Eftersom den var i dåligt skick behövde den plockas ner och muras om från grunden. Hur skulle det gå till? Skulle man återgå till den ursprungliga skiftgången eller skulle man använda en senare restaurering som ett pedagogiskt inslag för att framhäva restaureringsprincipernas historia? Skulle vi återgå till kalkbruk? Skulle vi använda cement som man gjort under vissa perioder? Foga om med färgat eller ofärgat bruk? Leva med en färgskiftning mellan nytt och gammalt? Hur ska borgen upplevas? Som en ruin - hur skulle avtäckningen av murarna se ut? Alla dessa frågor besvarades genom systematisk undersökning och dokumentation innan arbetet genomfördes.

DOKUMENTATION

Vissa frågor behövde lösas innan man påbörjade arbetet. Man behövde veta mer om konstruktionen. Det var okänt hur den var gjord. Då använde man georadar. Dokumentation är det kanske mest väsentliga i ett restaureringsarbete men också det som tummas mest på. Diskussion om hur man tänkt och vilka beslut som tagits är oerhört viktigt att skriva ner.

Åström har varit med och tagit fram en mall för dokumentation inom SFV som fungerar väldigt bra. Dokumentationen ska ses som en fortlöpande aktivitet och kan sedan användas som ram för upphandlingen. Löpande inlemmar man allt som sker. Hantverkarna måste också dokumentera sina arbeten och sina intryck och iakttagelser (kan handla om väderlek m.m.). I slutändan handlar dokumentationen som en garanti och kan då klargöra ansvarsfrågorna om går snett.

GEMENSAMT DOKUMENT – GEMENSAM FÖRVALTNING AV STATENS ALLA KULTURFASTIGHETER?

Frågan om att skapa en gemensam värdegrund för utförare, hantverkare, utbildare är väldigt viktig, men måste mötas på ett vettigt sätt. Här har SFV en viktig roll. Kulturfastighetsutredningen som nyligen avslutades arbetade med att ta fram urval baserad på berättelsemodellen (RAÄ).

Utomstående utredare har sett över fastighetsbeståndet som finns i statlig ägo.

SFV föreslås bli förvaltningsmyndighet för det samlade innehavet av kulturhistoriskt viktiga fastigheterna på nationell nivå. De fastigheter som inte uppfyller kriterierna ska "säljas" av, de saknar dock inte kulturhistoriskt värde. Om detta blir av leder det till att SFV tar över ett antal fastigheter från RAÄ, Trafikverket, Sjöfartsverket och Fortifikationsverket (det senare har beslutats under hösten 2011). Man vill också att man ska arbeta mer aktivt med att utveckla besöksmål av fastigheterna.

Åsa Dahlin: Vad är ett symbolvärde? Känns som det rimmar illa med berättelsemodellen.

Maria Flinck: trädgårdarna lämnades ute i utredningen.

Mia Geijer: I utredningen påtalades att detta var en brist i kompetens och uppdrag (Geijer har varit med i utredningen).

4.3. Åsa Dahlin, Samhällsbyggnadsavdelningen, RAÄ

BAKGRUND

RAÄ:s samhällsbyggnadsavdelning täcker ett brett spektra med allt från frågor om stadsutveckling till metodutveckling. Dahlin är bekant med dokumenten, men har inte analyserat dem på djupet utan ansåg att hennes inlägg är en reflektion utifrån hennes erfarenhet i planeringspraktiken. Där hon frågar sig om det finns någon nytta med ett svenskt dokument?

När har frågan om ett svenskt kulturarvsdokument aktualiserats?

Dahlin ville lyfta fram några exempel där frågan om ett svenskt kulturarvsdokument skulle ha kunnat vara till nytta.

REMISSVAR NYA PBL

I samband med hennes arbete med remisserna kring nya PBL. Mycket innehållet påminner om den gamla lagen men paragrafer byts. Kulturvärden används som ett begrepp men det är oklart vad det kan fyllas med. Vad menas med kulturvärden? Frågan aktualiserades vid en remiss av Boverkets byggregler. Där ville man förklara begreppen med en hänvisning till Unnerbäcks bok om kulturhistoriskt värde. RAÄ ställde sig negativ men vad finns då istället? Det visade sig vårt att ringa in vad som menas i en kort text.

DEN REGIONALA UTVECKLINGSPLANEN FÖR STOCKHOLM

Vid behandlingen av RUF2010, dvs. den regionala utvecklingsplanen för Stockholm. I remissvaret från RAÄ diskuterade landskap och RUF påverkan på kulturmiljön (egentligen saknades detta helt i planen). Trots remissen implementerades inte detta i den reviderade planen. RAÄ stärkte då kritiken och hänvisade även till gängse internationella dokument för att påvisa internationella åtaganden och ställningstaganden. Länsstyrelsen hängde på, och detta resulterade att kulturmiljö och kulturarv nu nämns på många ställen i texten. Här upplevde Dahlin att det blev svårt att argumentera för kulturmiljövårdens sak när det inte finns något att direkt hänvisa till. Det behövs något för att skapa bärkraftiga argument i situationer där många intressen möts.

MALMBERGET

RAÄ fick ett regeringsuppdrag att följa förändringsprocessen i Malmfälten i Kiruna. Det första besöket innan uppdraget inleddes gjordes tillsammans med Boverket. Här möttes de av en väldigt infekterad stämning bland kommunalpolitikerna. I den nya översiktsplanen fanns inget om livsvärden eller om riksintressen. Annmarie Westling på RAÄ såg att det fanns möjlighet att skapa ett metodutvecklingsprojekt. Man kom att använda DIVE-metoden som ett medel att göra kulturmiljövärdena tydliga och kommunicerbara. Arbetet utfördes av en lokal arkitekt och kom att ingå i den nya översiktsplanen. Man hade också en interdepartemental grupp verksam med Malmfältsproblematiken. Men de mjuka frågorna och, mänskliga värdena saknades. RAÄ fick stå för de kulturella aspekterna. I det läget hade det varit bra att kunna ha haft ett kulturvårdsdokument som kunde grundat ställningstagande. Man slås man av att det saknas samstämmighet utan istället finns det någon utbredd idé om att ständigt uppfinna hjulet.

I samband med Malmfälten bjöds ett antal forskare in för att titta urbanteoretiskt också vilka kulturmiljöanalyser som hade gjorts. Hade resurserna här samordnats så hade man kunnat få en bättre produkt utifrån ett samhällsplaneringsperspektiv.

Svahn Garreau: Det som saknas i DIVE-metoden är delaktighetsaspekten.

Dahlin: Medborgardialoger tar mycket tid och därför är det svårt att iscensätta. Tyvärr saknas oftast de pengarna i konsultuppdragen.

I Kiruna rev man sedan upp den fördjupade översiktsplanen. Malmberget har däremot blivit en väldigt lyckad process, utan att ha en juridisk bindning samarbetar idag länsstyrelsen, kommun och LKAB där man har genomfört en värderingsprocess och gjort urval av byggnader som man vill flytta. Länsstyrelsen har också stoppat en antagen detaljplan för att den innebär påtaglig skada för kulturmiljön.

DISKUSSION

Lindblad: Jätteintressant! En kyrkokonferens om kyrkan som kulturarvsprocesser hölls nyligen i Kiruna. Budskapet var där för olika aktörer att alla vara överens om strategin, är det verkligen så bra?

Dahlin: Kiruna har ett svårt läge, där har man inte haft gemensamma möten mellan stat, kommun och företag. Länsstyrelsen har uteslutits ur diskussion, pga. den stoppade planen. De har inte heller fullföljt kulturmiljöanalysen eller tagit hänsyn till denna.

Nilsson: Det är viktigt med frågan om kulturvärden för oss som praktiserade sakkunniga kontrollanter av kulturvärden.

Swahn Garreau: Det står inte så mycket om medborgardialog i DIVE – texterna.

Dahlin: Vi har jobbat med fördjupning av DIVE för att nå delaktighet. Det är svårt att få in medborgardialog i processen, men det kan vara ett underlag att gå vidare för sådana processer.

4.4. Richard Isaksson – stiftsantikvarie, Härnösands stift

INLEDNING

Isaksson arbetar som stiftsantikvarie i Härnösands stift, i glesbygder i Västernorrlands län. Han vill därför lämna en personlig reflektion utifrån det lokala. KML är hans arbetsfält och det kyrkliga kulturarvet. Men KML är en lag som bara behandlar det materiella kulturarvet. I kyrkorna finns även de immateriella kulturvärdena. Det handlar om lång verksamhet som också borde klassas som värdefullt.

Handläggare av de kyrkoantikvariska ersättningarna visar brister när det rör sig om det som finns bakom det materiellas fasader. Företeelser som orgelns ljud och psalmer är också värdefulla men lyfts inte fram.

VARFÖR SKA VI HA ETT KULTURARVSDOKUMENT?

Står själv mer på den praktiska foten men det är väldigt viktigt att ha en teoretisk idé med det man gör. Det handlar om att ha argument för det man gör och kunna vässa dessa i en konkurrens med andra intressen. Men värdeorden blir lätt till floskler som slängs ut och generaliseras. Det är därför viktigt att fråga sig: Vem ska dokumentet vända sig till? Är det handläggare på länsstyrelsen? Eller förvaltarna? Conservation Principles verkar vara för handläggare medan Burradokumentet försöker anlägga även ett förvaltningsperspektiv.

Värdena behöver också ställa i relation till de ekonomiska medel som är omlopp. Det är lätt att tala om delaktighet men det syns sällan i medlen. Det kan vara ett stöd i handläggningen, men behöver utgå från samtiden. Kan inte bara handla om att det är unikt och ska bevaras för framtiden.

Det är viktigt att öka allmänhetens delaktighet. Vilka är vi att vara experter att säga om lokalmiljön?

Svahn Garreau: Delaktigheten borde infinna sig redan i förarbetet.

Westerlund: Det saknas oftast ett ordentligt underlag att argumentera.

Christina Fredengren: Det handlar om kommunikation, bjuda in och ge och ta, ligger i antikvariens arbetsfält.

Isaksson: Dokumentet skulle kunna hjälpa antikvarien att vara mer konsekvent i sin värdebedömning. Idag finns det antikvarier inom många verksamheter, ett sådant här dokument som även vänder sig utöver verksamheten kan i förlängningen innebära att antikvarietjänster dras in eller kanske motsatsen.

När man ställer olika värden mot varandra riskerar det lokala att bli lågprioriterat. Isaksson arbetar inom kyrkan där det redan finns definierade kulturarvsobjekt. Syftar dokumentet till att appliceras på de kyrkor som finns och likställa alla värden utöver det arkitektoniska värdet. Då kan urvalet och beslut en fattas annorlunda. Det kan bli svårigheter att enas om vissa konsensusvärden om man inte kan argumentera för alla värden.

Nilsson: Oftast är det nationella perspektivet ointressant för de lokala intressena, det handlar då oftast om brukandet.

Isaksson visar några exempel från Ovikens gamla (1600) och nya kyrka (1900), den nya kyrkan övergavs efter tio år, expert från Stockholm uppmärksammade den gamla kyrkan och då nedskrev den nya. Detta är ett exempel på vad som anses vara mycket värt lokalt kan vara annorlunda än det som anses vara mycket värt nationellt. När ord kommer från en auktoritet lyssnade man och man gjorde som antikvarierna från Stockholm ville.

Ytterligare ett exempel gäller kyrkotomter och begravningsplatser. KML tolkas på olika sätt i denna fråga. Man talar om kyrkotomt som en miljöfunktion men inte är begravningsplats. Detta tolkas ibland brett och innebär då att större områden blir skyddsklassade. Här finns en godtycklighet i hur församlingarna blir behandlade. Här fyller ett dokument återigen en funktion.

DISKUSSION

Flinck: Det saknas underlag för att klassa trädgårdar som byggnadsminnen.

Geijer: Idag finns mycket bättre underlag.

Svahn Garreau: Aproppå frågan vem dokumentet vänder sig till. Är det bra att ha ett dokument att förmedla till allmänheten?

Fredengren: Vi måste också nå fram på den politiska arenan. Också på den lokala nivån. Hur det går att få ihop detta på ett och samma plan.

Isaksson: Idag har inte församlingarna varken tid eller intresse att hålla på med denna typ av processer. Att ta fram en policy för hur man vill vara en kyrka i samhället har visat sig nog så svårt.

Lena Landström: Hur ska man kunna göra denna bedömning? Det går inte att täcka in alla nivåer. Det är dömt att misslyckas.

Bosse Lagerqvist: Vi kan bejaka komplexiteten i det vi gör i ett brett sammanhang. Det räcker inte med ett dokument. Blir en attitydfråga som är svår att styra.

Nilsson: Det ska inte vara i detaljplanen utan röra sig om en principiell nivå. Unnerbäck används idag - men känns obsolet och behöver uppdateras. Detaljnivån nås i själva projektet oavsett vilken policy man har.

4.5. Lena Landström – länsantikvarie, Gävleborgs län

INLEDNING

Landström har arbetat inom Kulturmiljövården i 20 år. När hon läste Burradokumentet så slog det henne att det så de redan arbetar.

Styrkorna är att det är bra med systematisk genomgång av en process och bra med exempel från verkligheten.

Svagheterna är att det utgår från idealiska utgångsvinklar (skiljer sig från Boverket och kyrkan) Det behövs mer vägledning vid arbete med motstridiga intressen, hur hanterar man sådana? kulturreseervaten

Det är precis så här vi vill göra men vi har sällan resurserna som behövs. Det finns några lyckade exempel. Kulturreseervaten som är ganska nya företeelser. Västerängen är ett exempel på en välbevarad och välvårdad by. Ägaren skapade här en kulturmiljö som överförts från generation till generation. Lennart sköter och äger kulturreseervatet. Han lärde sig av farfar hur man sköter mark och byggnader. Det togs fram en skötselplan utifrån Lennarts arbetsprocesser, även för byggnaderna. Det har lett till att byggnaderna fortfarande används såsom de gjort traditionellt.

Men de har också anpassats till ett modernt jordbruk . Man har gjort en nybyggnation av en ladugård med hjälp av KMV-medel. Man har involverat grannarna för att diskutera kulturresevat och självklart var Lennarts familj delaktiga hela tiden.

Våsbo fäbodan är ytterligare ett exempel på kulturresevat i länet. Man har utifrån en lokal studiecirkel (delägarna i fäbodarna) arbetat med att ta fram ett kunskapsunderlag och som grund för Kulturresevatet. Denna bygger också vidare på lokala hantverkstraditioner. delaktighet, brukande och utveckling.

Att arbeta med delaktighet är sålunda inte ovanligt för Landström. Hon hade trott att det fanns mer av detta i Burradokumentet. Inget i KML tillskriver delaktighet - men man måste arbeta med det vid processen kopplad till Byggnadsminnen. För att något ska bli byggnadsminne måste fastighetsägaren vara överens.

Men vi pratar väldigt mycket mer idag om brukande och utveckling. De stora ansvarsområdena ligger hos kommunerna när det kommer till detta. I PBL finns lagstadgat medborgarinflytande, påminner om planarbetet. Kommunerna gör ett enormt jobb vid **översiktsplanering** och resurserna finns där. Men är det verkligen demokratiska processer? Landström tar här upp en stor satsning i Gävle med privata entreprenörer, en "gubbkubb". Nybyggnadsförslaget var en idrottsarena mitt i den mest värdefulla kärnan i riksintresset. Här fanns inget tillstymmelse till planprocess i diskussionen. Det har utvecklats till en situation där kulturmiljörösterna försöks tystas ned. Länsstyrelsen har inte utnämnt den gamla arenan till byggnadsminne eftersom ägaren inte vill det. Men det finns ett privat engagemang idag hos ägaren. Detta visar på svårigheter med Burradokumentet i praktiken. Det finns brist med resurser, tid, pengar, brist på intresse och konkurrerande intressen. Här är det tre olika lagstiftningar med olika aktörer och det är svårt att skapa en helhet.

DISKUSSION

Westerlund: ICOMOS vill ha in verklighetsberättelser från verksamheterna för att kunna sammanställa och skapa en rapport. Hon uppmanar deltagarna att beskriva dagens verksamhet på den egna arbetsplatsen.

Lindblad: För länsstyrelsen är bristande resurser ett problem för ärendehantering av kyrkoantikvarisk ersättning. Det gör att det inte händer något i slutändan.

Westerlund: man måste ställa det mot naturmiljövården som får mycket kompetensmedel. Vi är dåliga på att argumentera överhuvudtaget och hävda oss - är oftast för defensiva.

Nilsson: Titta på det som finns inom det kommunala planmonopolet, här finns resurser.

Geijer: Det brister i många kommuner. Vill inte ta in de antikvariska aspekterna för att oftast är uppgörelsen redan träffad. Vi är dock dåliga på att kräva plats. Bevarande är alltid ett urval och en prioritering, det går inte bevara allt. Borde vi inte häva Byggnadsminnen för den moderna tiden? Många av våra byggnadsminnen är rester av en svunnen tid. Kulturmiljön kommer nu ses över i den nya kulturpolitiken som innehåller mycket tillgänglighet och medborgardeltagande. Man vill föra besluten närmare den enskilda människan – vad betyder det?

5. SAMMANFATTNING

5.1. Deltagarnas reflektioner

Svahn Garreau: Några frågor att fundera över om vi ska göra ett dokument är:

- Hur är förhållandet gentemot de privata intressena?
- Definiera målgruppen tydligare än Burradokumentet
- Att använda goda exempel som ska fångas upp och belysa processen
- Att inte väja för frågan om olika motstående intressen - exemplifiera hur man kan göra
- Se hur den förhåller dokumentet förhåller sig till lagstiftningen

Nilsson: PBL kommer ju nu och det går inte att blunda.

Dahlin: Det handlar om tillämpningen och där brister det här kan ett dokument fylla en funktion.

Geijer: De kulturhistoriska värdena finns även med i den nya PBL. Hon efterfrågade även RAÄ:s roll med en önskan om större aktivitet, samrådsroll för länsstyrelsen etc. Att få ner riktlinjer på papper för att kunna slipa argumenten.

Cissela Genetay: Vi på RAÄ vill fånga bollen. Vi vill tydliggöra processen och det blir RAÄ:s roll att se över aktörerna, titta på lagstiftningen, glappen som finns, tillämpningen, motsättningarna mellan lagar och bristande kunskap och dokumentens roll. Arbetet löper som ett projekt fram till 2013 och här behövs referensgrupper för att genomföra arbetet. Det material som urvals- och värderingsprojektet tagits fram är inom den interna verksamheten och ska inte spridas. Berättelsemodellen är en variant.

Geijer: Vi prövade berättelsemodellen på ett projekt och processen som tillämpades är ju gångbar.

Lindblad: Behov finns, men undrar om man behöver ta värderingsmodellen ett steg längre. Det är ett dilemma med praktiken där tillämpningen behövs.

Landström: Det kanske är två dokument som behövs – ett övergripande och ett mer praktiskt.

Flinck: Ett trädgårdsperspektiv är svårt att hävda och det går inte att skydda enligt/med svensk lagstiftning och riktlinjer. I Conservation Principles tar man byggnaden, miljön, trädgården och landskapet som en helhet. Om man menar allvar med att trädgårdar har kulturvärden så måste trädgårdarna finnas med i skrivningarna från början. Det finns en underliggande förutsättning att all kunskap redan är insamlad så är inte läget och inte för trädgårdar.

Svahn Garreau: finns ett ICOMOS dokument som rör parker och trädgårdar: Florensdokumentet.

Olsson: Teori och praktik hur ska vi jämka dem? Vi måste påverka varandra i arbetet med dokumentet. Medborgarnas inflytande, det är lätt att säga - men vad innebär det i praktiken. Det finns olika skalor och då varierar vilka som ska vara delaktiga, kan inte bara vara direkt berörda, hur hanterar vi detta?

Svahn Garreau: Ett exempel jag stött på är utveckling av Sydneys hamnområde.

Åström: Vi måste vara självkritiska. Vi har tagit fram vårdprogram där det inte finns något egentligt hot mot byggnaden. Många värdebeskrivningar är allt för allmänt hållna. Saknar konkretisering och vad är det vi ska göra för att bevara dessa värden? Hur åstadkommer vi det som vi behöver med fastigheten.

Genetay: Vi håller med om att teori och praktik hör ihop, RAÄ kommer fokusera mer på det i framtiden.

Isaksson: Ett dokument kan hjälpa till att nyansera kulturarvet. Kulturarv som är negativa måste vågas ses och berättas. Detta kan vi vinna mycket på.

Nilsson: Det är konstigt att ha en certifiering av antikvarier som inte lutar sig mot ett offentligt dokument. Men detta dokument måste vara tätt kopplat till den befintliga lagstiftningen. Det kan inte leva ett eget liv för då förlorar det sin nytta. Många har en folkbildande roll och att förklara och beskriva värdena för aktörerna – det finns ett sug efter storytelling kring kulturvärden.

Wetterberg: Frågan om aktörer är viktigt, vilka är avsändarna och vad är behoven?

Att lyfta frågan om svaga röster/grupper. Burradokumentet är ett antal principer och så finns det inlyfta exempel. Vi behöver dokument som gör antikvarier effektivare och klargör processer. Vi borde utgå från att kulturarv är en allmän nytta. Innan vi gör en åtgärd så ska vi veta vilket kulturvärde det är vi hanterar. Vi borde låta olika intressen samexistera. Antikvarien behöver att etiskt

förhållningssätt vad delaktighet är. Vi talar om olika aktörer och då är det inte alltid medborgardeltagande.

Ingrid Martins Holmberg: Hon känner igen sig i problematiken i den praktiska nivån. Vi har talat om värden, lagstiftning, experter, dessutom verksamheter som rör sig utanför det normala ramverket. Men hon tror inte att ett dokument skulle kunna lösa värderingsproblematiken. Det t är essensen i vårt arbete. Det går däremot att beskriva principer för hur arbete och processer ska gå till. Man kan visa på att det inte handlar om den gyllene metoden. Det är en yrkesetik som sätter in expertkompetensen i ett perspektiv som rör sig om hur man ska arbeta och därmed kommer nya kunskapsunderlag att framkomma.

Lagerqvist: Värderingsmodeller innebär förenklingar snarare än effektiviseringar. Professionalitet handlar om att kunna beskriva företeelser. Värderingen sker i dialog med de omgivande aktörerna. Deltagandet kan då ersätta förankringen.

Hansson: Det här med yrkesetiska regler det som behövs är skapandet av transparens. Hur vägen fram till beslut ser ut. Skapa en gemensam målbild.

Susanne Karlsson: Vi borde reflektera över de olika nivåerna som finns och hur de skiljer sig. Som privata aktör kunna hävda sin rätt att initiera mindre deltagandeprojekt.

Malin Weijmer: Utifrån delaktighet och medborgardeltagande är det viktigt att se till det som redan är gjort. Lena har lyft upp de goda exemplen. Precis som Ola sade så handlar om olika aktörer kopplade till olika fall. Det är tidskrävande men med förhoppning om tidsvinning i slutändan.

Geijer: Vi kan bara skydda de materiella företeelserna. Kulturvärden i sig är en konstruktion och immateriell företeelse som förändras över tid och detta immateriella blir då ett värde i sig. Vi borde ta en diskussion om automatiken kring att det finns ett kulturhistoriskt värde. Vi borde strukturera oss utifrån olika verksamheter. Vi behöver en gemensam etik för hur vi kan ta fram kunskapsunderlag, myndighetsutövningens koppling till lagstiftning, förankring, vad delaktighet är och när? Har vi processen kan vi styra vad det är vi arbetar utifrån.

Dahlin: Det är intressant att diskussionen förs och att det görs på en bred front. Vi borde våga samla oss kring ett syfte att kommunicera på en gemensam process. Att nå det optimala är ouppnåeligt, men ambitionen att nå något gemensamt. Metoddiskussioner är svåra att greppa. Vi lever i föränderlighet och många olika metoder appliceras samtidigt. T.ex. används olika kulturmiljöanalyser och cultural planning.

Westerlund: Att utgå från den stundande KML-utredningen, känns som att det handlar om att rucka upp en lagstiftning snarare. Politiska beslut går oftast över expertutlåtandena. Vi inom kulturmiljövården hamnar oftast i en förhandlingssituation alltför snabbt. Vi måste våga vara tydligare, och ha resurser att kunna argumentera. Viktigt att lägga fram vad det är för aspekter det handlar om men kanske inte lägga fram en renodlad värderingsmodell. Vi borde slåss för bruksvärde och de immateriella värdena. ICOMOS kan inte sätta igång att göra ett idealdokument, snarare ett paraplydokument, kanske kan kallas etiskt men i alla fall övergripande nivå och då handlar det om en abstraktionsnivå i paritet med Venedigdokumentet dock med revideringar. Det skulle då vara opolitiskt om det hamnar hos ICOMOS, det är svårt för en statlig myndighet att ta fram något sådant.

5.2. Avslutande kommentarer

Avslutningsvis nämndes att det hade varit fantastiskt bra inlägg. Wetterberg sade att det i det här stadiet som vi är nu så handlar det inte om att översätta direkt Burra utan att skapa något eget. Det är nu Kerstin Westerlund som äger frågan, det är ICOMOS som är huvudaktören om det ska genomföras. Det behöver vara en självständighet i projektet som inte är kopplat till myndighetsutövningen. Viktigt är vem som är avsändare. Det måste dryftas. Det handlar inte om ett juridiskt dokument utan att ta idédiskussionen ett steg vidare. Från RAÄ har man tyckt att det var intressant när de behandlade FoU-ansökan men det passade inte i tiden, vill ha färdigt sitt egna värdeprogram. Vilken ställning ett sådant dokument kan få är frågan?

Nilsson ansåg också att det är det bara kan vara ICOMOS som kan vara avsändare. Men det handlar om mycket mer än monuments and sites, vi behöver koppling till fler miljöer, såsom industrimiljöer, och rådande lagstiftning.

Olsson såg behov av *systemtänkande* – bevarande och utveckling måste alltid gå hand i hand.

Smith ansåg att Burradokumentet är ett bra system för praxis, nackdelar är att det premierar det materiella och dessutom alltför expertbaserad, det lokala deltagandet motverkas i praktiken men lyfts fram i dokumentet.

Westerlund: Vi behandlar ett väldigt brett spektra av kulturmiljöer. Vad ska vårt dokument bli? Ska det vara grund för förvaltningsplaner eller ett nytt liknande Venedigdokumentet.

Svahn Garreau: Anser att det borde handla om att kunna ta ett helhetsgrepp och inte bara enskilda objekt.

6. FÖRSLAG PÅ FORTSATT ARBETE

6.1. Inledning

Den viktigaste slutsatsen från seminarierna är att intresset stort från både myndigheter, högskolor och privat verksamhet inom kulturvården för frågan om ett svenskt kulturvårdsdokument vara eller inte. Alla var inte överens om att det behövs ett nytt svenskt dokument; men alla var överens om att en fortsatt debatt både inom och utanför sektorn är viktig. En person, Mia Geijer, sade uttryckligen att ett dokument inte är nödvändigt. Hon ansåg att det snarare är lagstiftningen som behöver stärkas.

Kerstin Westerlund och Ola Wetterberg framhävde att frågan om fortsatt arbete för att få till ett dokument och debattforum borde ske inom ICOMOS hägn. Detta syntes alla vara överens om. ICOMOS har nämligen fördelen av att vara den enda professionellt förankrade politiskt obundna organisation som dessutom är global och knuten till UNESCO. Dessutom skulle det vara bra för ett svenskt dokument att få ICOMOS status.

6.2. En svensk tankesmedja för kulturvården

Efter seminarierna fortsatte diskussionen inom organisationsgruppen för seminariet och ICOMOS om hur arbetet skulle kunna fortgå och i vilken form. Till en början bestod gruppen av Henrik Lindblad, Hélène Svahn Garreau och Kerstin Westerlund och 2012 anslöt Ola Wetterberg.

Gruppen beslutade att ta fasta på slutsatsen att ICOMOS borde sträva efter att upprätta ett svenskt kulturvårdsdokument. Detta ska vara anpassat efter den svenska situationen. Det räcker med andra ord inte med att översätta Burradokumentet eller att enbart använda sig av Venedigdokumentet eller något av de svenska dokumenten/handböckerna. Man slog även fast att den fortgående professionella diskussionen mellan olika yrkesgrupper behöver finna ett forum. Och att det är angeläget att föra debatten i samhället utanför kulturmiljösektorn. Vi behöver vara mer aktiva inom samhällsdebatten. Kulturmiljövården har framför allt mycket att bidra med i hållbarhetsdebatten.

För att uppnå detta skapades en tankesmedja under ICOMOS som godtogs av ICOMOS styrelse 2011. I dagsläget är det Kerstin Westerlund, Henrik Lindblad och Hélène Svahn Garreau samt Ola Wetterberg som är med i tankesmedjan. Men under 2012 påbörjas arbetet med att upprätta grunddokument för smedjan, och att knyta ett större nätverk kring denna. Man planerar också ett seminarium om Venedigdokumentet.

6.3. Beskrivning av tankesmedjans verksamhet och syfte

Eftersom tankesmedjan ännu inte upprättat något stadfäst grunddokument så är nedan information preliminär och kan komma att ändras. Namnet på smedjan är fortfarande under diskussion; ett tillfälligt namn är *Genius loci*.

Nedan följer sålunda en kort sammanfattning av tankesmedjans vision, syfte och mål. Tanken är att en mer grundläggande text ska upprättas, där olika termer och begrepp definieras närmare.

VISION

Tankesmedjans idéinnehåll ska bygga på ICOMOS Sveriges vision från 2011. Där står det att "kulturmiljöfrågorna har fått en större tyngd i samhällsutvecklingen och kulturarvet ses som en oundgänglig resurs i samhällsutvecklingen kulturellt, ekonomiskt, socialt och ekologiskt." Detta innebär att "kulturarvssektorn ses som en drivande, respekterad och efterfrågad kraft i utvecklingen mot ett i alla avseenden hållbart samhälle." Vidare sägs det att: "Hållbar utveckling är i grunden frågan om god hushållning. Att ta vara på och utveckla befintliga resurser är grundläggande för detta. Det gör att ett *respektfullt förhållningssätt till kulturarvet är en god utgångspunkt för utveckling av ett hållbart samhälle*.

Tankesmedjan ska utgå från dessa tankar men vill delta i hur dessa tankar kommer att tolkas och verkställas i praktiken. Viktigt är här att lyfta fram att kulturarvssektorn har utvecklat ett helhetstänkande där hållbarhetens *alla* ben finns med. Lika stor tyngdpunkt läggs på de sociala, historiska och kulturella aspekterna som på de miljömässiga och ekonomiska. Dessa förstnämnda är ofta underskattade. Det vore på tiden att vi inom kulturmiljövården tog oss an detta på allvar.

En utgångspunkt och vision för tankesmedjan är därför att delta i debatten om kulturarvet, kulturmiljön, den hållbara utvecklingen och hur dessa brukas och utvecklas. Tankesmedjan önskar där *tydliggöra* kulturmiljövårdens förhållningssätt och sprida det till omvärlden.

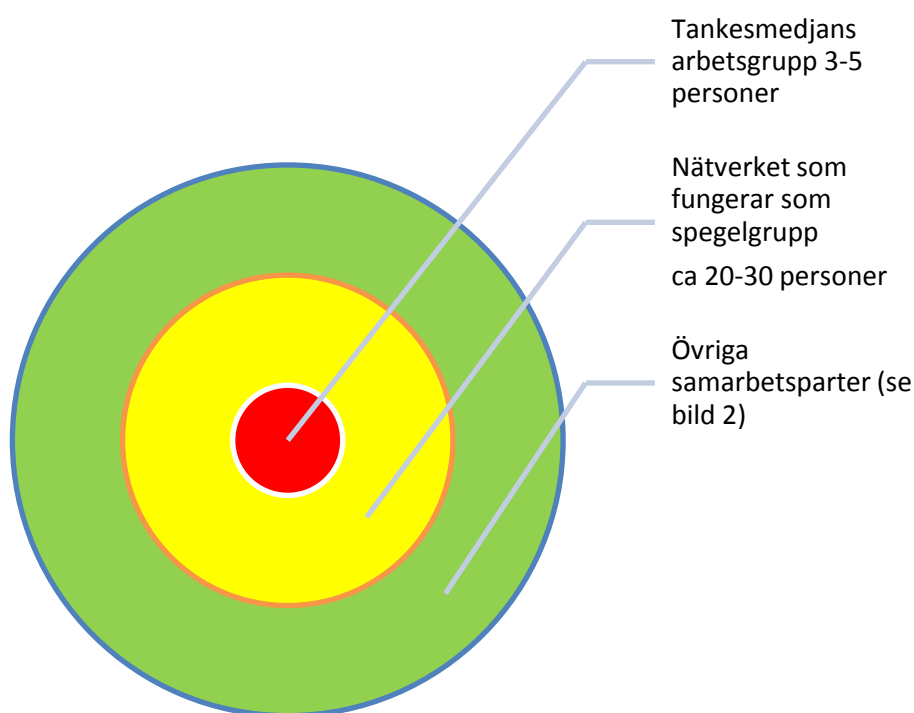
SYFTE

Syftet är:

- 1) Föra ett politiskt obundet och förutsättningslöst samtal i samråd med ICOMOS styrelse och debatt om kulturarvets, i synnerhet kulturmiljövårdens, grundläggande frågor och de utmaningar vi står inför i framtiden. Det första steget i detta arbete är att upprätta ett svenskt kulturvårdsdokument.
- 2) Bidra till utvecklingen av kulturvårdssektorn till att bli en drivande, respekterad och efterfrågad kraft. Detta sker genom att tankesmedjan sprider kunskap, påverkar, inspirerar, stimulerar och väcker debatt och intresse för kulturarvets, i synnerhet kulturmiljöernas, betydelse för människan och samhället.

ORGANISATION

- Ska ligga under ICOMOS och följa dess inriktning som en arbetsgrupp. Gruppen består av ovan personer samt ytterligare 3-5 personer alla medlemmar i ICOMOS.
- Arbetsgruppen kan fungera som knutpunkt i ett nätverk som inledningsvis kan bestå av de som deltog i fokusseminarierna under 2011.

Tankesmedjans struktur

- Runt detta nätverk finns övriga intressenter, eventuella samarbetspartners som bör vara informerade av verksamheten och bjudas in och delta i diskussionen.
- På sikt kan tankesmedjan bli en ISC under ICOMOS med sekretariat i Sverige och den svenska arbetsgruppen som spegelgrupp. Syftet med denna ISC kan vara att stimulera och även föra den ideologiska diskussionen internationellt med grund i befintliga och framtida kulturvårds/arvsdokument.

Tankesmedjans ev. samarbetspartners.

VERKSAMHET

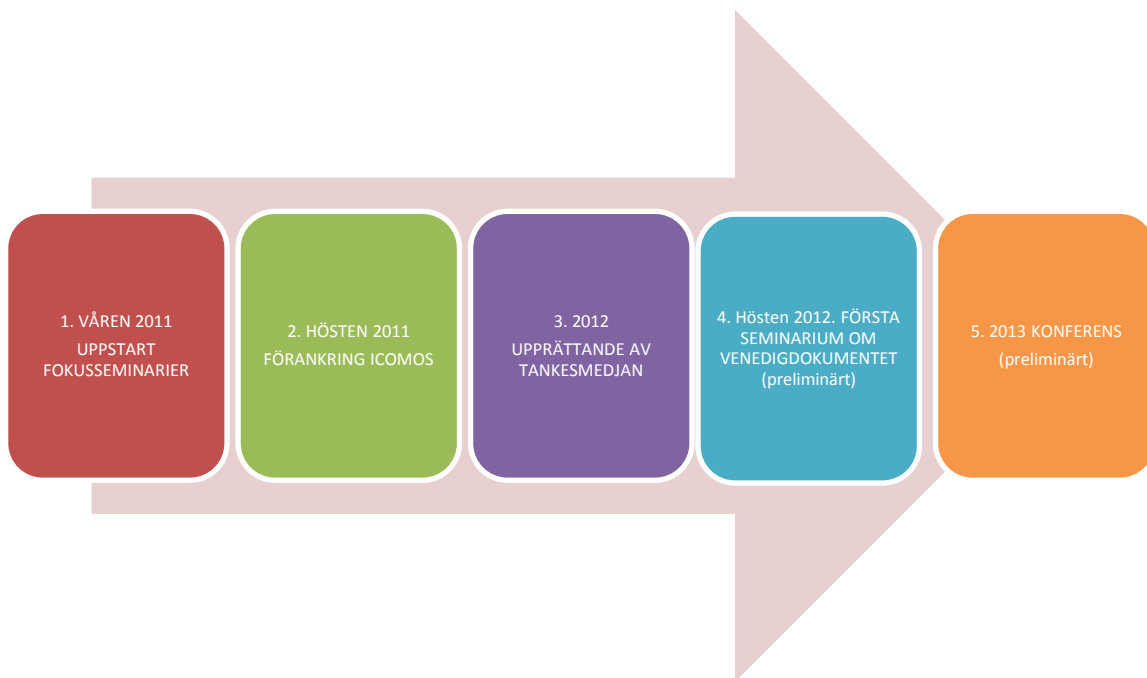
I tankesmedjans ordinarie verksamhet skulle t.ex. ingå att:

- Upprättande och levande diskussion om ett svensk kulturvårdsdokument.
- Genomföra arrangemang och möten där dessa frågor diskuteras.
- Utveckla idéer och stimulera en idédiskussion i för medlemmarna viktiga framtidsfrågor.
- Bygga nätverk för att understödja denna idéutveckling.
- Skriva artiklar och/eller inspirera till artiklar.

PROGRAMVERKSAMHET 2011-2014

- 1) Våren 2011. Två fokusseminarier har genomförts med frågan behöver vi ett svenskt kulturvårdsdokument? Frågan besvarades med ett ja.
- 2) Hösten 2011. Möte med ICOMOS styrelse.

- 3) Våren 2012. Upprättas tankesmedjan med formulering av syfte, mål och verksamhetsinriktning liksom organisationsform
- 4) Preliminärt hösten 2012. En första workshop med diskussion om Venedigdokumentet.
- 5) Preliminärt 2013. Konferens där kulturvårdsdokumentet bekräftas och sprids.

7. LITTERATURFÖRTECKNING

7.1. Dokumenten

<http://australia.icomos.org/publications/other-publications/> och
<http://australia.icomos.org/publications/charters/>

<http://www.english-heritage.org.uk/professional/advice/conservation-principles/ConservationPrinciples/>

7.2. Andra dokument

Grunddokument

ICOMOS

Antagna centralt

Venedig dokumentet (1964). Finns på svenska:

http://www.icomos.se/pdf/Venice_Charter_%20Sv.pdf

Florensdokumentet. Finns på svenska (1981) :

http://www.icomos.se/pdf/Florensdeklarationen_1982.pdf

Internationellt charter för bevarande av historiska städer (1987). Finns på svenska:

http://www.icomos.se/pdf/stadscharter_Sv.pdf

Naradokumentet om autenticitet (1994):

<http://www.icomos.org/charters/nara-e.pdf>

Mexicodokumentet om kulturturism (1999). Finns på svenska:

http://www.icomos.se/pdf/Mexikodokument_1999.pdf

Ename dokumentet eller Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites in Quebec (2008):

<http://www.enamecharter.org/index.html>

Nationella

China principles (2004)

http://getty.edu/conservation/our_projects/field_projects/china/index.html

New Zealand charter (2010)

http://www.icomos.org/docs/nz_92charter.html

Indonesia charter (2003)

<http://www.international.icomos.org/charters/indonesia-charter.pdf>

EU

Granadakonventionen (1986) – gäller

http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Archeologie/default_en.asp

Valettakonventionen "for the Protection of the Archaeological Heritage of Europe" (1992)– gäller
http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Archeologie/default_en.asp

Farokonventionen (2005) - ej ratificerad dvs. gäller ej
http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Identities/default_en.asp

Landskapskonventionen (2000) – ratificerad gäller
http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Landscape/default_en.asp

Amsterdamdeklarationen (1975) - gäller
<http://www.icomos.org/docs/amsterdam.html>

UNESCO

Världsarvskonventionen (1972) – ratificerad finns ej på svenska på nätet?
<http://whc.unesco.org/en/conventiontext>

Konventionen om det immateriella kulturarvet (2003) – ratificerad
http://portal.unesco.org/culture/en/ev.php-URL_ID=34325&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

och
http://www.unesco.se/Bazment/Alias/Files/?Skrift_nr_ett

Andra

Declaration of San Antonio (Americas 1996)
http://www.icomos.org/docs/san_antonio.html

Getty har en stor mängd dokument på sin hemsida som gäller planering och värdering inom kulturmiljövården:
http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/research_resources/charters.html

Significance - A Guide to Assessing the Significance of Cultural Heritage Objects and Collections (2001):
<http://www.heritage.nsw.gov.au/docs/assessingheritagesignificance.pdf>

Uppdaterad online version (2010):
<http://www.environment.gov.au/heritage/publications/significance2-0/>

7.3. Svensk lagstiftning och politiska styrmedel

KML (1988:950)

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19880950.HTM>

PBL (2010:900)

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.htm>

MB (1998:808)

<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19980808.HTM>

Regeringens proposition 2009/10:3 "Tid för kultur" :

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/13/21/04/a7e858d4.pdf>

Proposition 1998/99:114 Kulturarv, kulturmiljöer och kulturföremål

http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=37&dok_id=GM03114

Yrkesetiska regler

ANTIKVARIER

Sveriges praktiserande byggnadsantikvariers etiska regler.:

http://www.spba.se/d52/SPBA_Etiska%20riktlinjer_20090626.pdf

KONSERVATORER

Nordiska konservatorsförbundets svenska sektionens etiska regler (inom den Europiska ECCO organisationen):

<http://www.ecco-eu.org/about-e.c.c.o./professional-guidelines.html>

Vad det gäller konservatorer se även ICONs (Institute of Conservation) professionella regler:

http://www.icon.org.uk/index.php?option=com_content&task=view&id=121

MUSEITJÄNSTEMÄN

ICOMS etiska regler. Finns på svenska:

<http://icomsweden.se/wp-content/uploads/2010/12/Läsa-ICOMs-etiska-regler.pdf>

7.4. Övrig litteratur och webbsidor

Sverige

Riksantikvarieämbetet: Kulturhistorisk värdering (2002) Fem pelare (2002), Handbok i Fornminnesvård (2006) och Visingsborgsplanen (2004), DIVE – metoden (Describe, Interpret, Valuate, Enable). Se även information om riksintressen och bebyggelseinventeringen. Se bland annat:

- DIVE:
http://www.raa.se/cms/extern/samhallsbyggnad/planering/metoder_och_kunskapsunderlag/dive.html
- Delaktighetens landskap. Tillgänglighet och inflytande inom kulturarvssektorn av Petra Adolfsson Anna Bohlin och Annelie Sjölander-Lindqvist (2010):
<http://www.raa.se/publicerat/9789172095601.pdf>

Statens fastighetsverk. Vårdplanarbete samt Kulturfastighetsutredningendär man använt RAÄ:s berättelsemodell. Se bland annat:

www.sfv.se/cms/sfv/aktuellt/regeringsuppdrag_fastighetsinnehav/kulturfastighetsutredningen_statens_fastighetsportfölj.html

Naturvårdsverket. Projektet om Fulufjällets nationalpark med flera projekt om delaktighet och lokal förankring. Se bland annat: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5264-0.pdf>

Boverket

Varsamhet och kulturvärden: <http://www.boverket.se/Bygga--forvalta/Andra-och-bygga-till/Varsamhetskrav-och-kulturvarden/>

Svenska kyrkan: "Bedömning och prioritering av kyrkors kulturvärden" samt "Delaktighet i värdering och förvaltning av det kyrkliga kulturarvet (2010). Delrapport 3 till projektet "utvärdering och utveckling av karakteriseringar och prioriteringar" (2010).

Länsstyrelserna

Kalejdoskop – sätt att se på kulturarv:

<http://www.landskapsobservatorium.se/?p=1059>

8. UPPDRAGSGRUPP

Hélène Svahn Garreau

NIRAS Sweden AB

Property Consultants

Box 70 375

107 24 Stockholm

08-503 844 04

076-8090104

helene.svahngarreau@niras.se

numera Tyréns AB

Region Öst

118 86 Stockholm

010-452 33 19

076-809 01 04

helene.svahngarreau@tyrens.se